

SVEA HOVRÄTT
Mark- och miljööverdomstolen
Rotel 060105

DOM
2014-06-27
Stockholm

Mål nr
M 1299-14

ÖVERKLAGAT AVGÖRANDE

Växjö tingsrätts, mark- och miljödomstolen, deldom 2014-01-17 i mål nr M 1069-12, se bilaga A

KLAGANDE

Länsstyrelsen i Kronobergs län

MOTPART

E.ON Vattenkraft Sverige AB

Ombud: J S

SAKEN

Rättegångskostnader

MARK- OCH MILJÖÖVERDOMSTOLENS DOMSLUT

Med ändring av mark- och miljödomstolens dom beslutar Mark- och miljööverdomstolen att E.ON Vattenkraft Sverige AB till Länsstyrelsen i Kronobergs län ska betala ersättning för rättegångskostnader i mark- och miljödomstolen med totalt 72 000 kr för eget arbete.

Dok.Id 1148885

Postadress	Besöksadress	Telefon	Telefax	Expeditionstid
Box 2290 103 17 Stockholm	Birger Jarls Torg 16	08-561 670 00 08-561 675 50	08-561 675 59	måndag – fredag 09:00-15:00
		E-post: svea.avd6@dom.se www.svea.se		

YRKANDEN I MARK- OCH MILJÖÖVERDOMSTOLEN

Länsstyrelsen i Kronobergs län (länsstyrelsen) har yrkat att Mark- och miljööverdomstolen ska bifalla länsstyrelsens yrkande om ersättning för rättegångskostnader vid mark- och miljödomstolen med 72 000 kr för eget arbete.

E.ON Vattenkraft Sverige AB (bolaget) har medgett bifall till överklagandet.

UTVECKLING AV TALAN I MARK- OCH MILJÖÖVERDOMSTOLEN

Länsstyrelsen har i huvudsak anfört följande. Sakfrågan måste prövas eftersom frågan i målet, dvs. länsstyrelsens talerätt i mål som inletts före ikraftträdandet av miljöbalken, är av vikt för rättstillämpningen. Länsstyrelsen har talerätt i mål som inletts före miljöbalkens ikraftträdande då processuella bestämmelser i ny lagstiftning tillämpas omedelbart efter ikraftträdandet även om bakomliggande materiella regler härrör från tiden dessförinnan. Genom speciella övergångsbestämmelser kan denna princip inskränkas men så har inte skett i övergångsbestämmelserna till miljöbalken i aktuellt hänseende. Laglig grund att tillerkänna länsstyrelsen rättegångskostnader föreligger därmed.

MARK- OCH MILJÖÖVERDOMSTOLENS DOMSKÄL

Rätten att föra talan är en processuell bestämmelse. För sådana bestämmelser gäller som huvudregel att ny lagstiftning tillämpas omedelbart efter ikraftträdandet även om de bakomliggande materiella förhållandena härrör från tiden dessförinnan (se NJA 2001 s. 279). Genom övergångsbestämmelser kan föreskrivas att annat ska gälla. Så är emellertid inte fallet här.

Enligt 22 kap. 6 § första stycket miljöbalken äger länsstyrelsen rätt att föra talan i mål för att tillvarata miljöintressen och andra allmänna intressen. Länsstyrelsen har därmed talerätt i mål som avgjorts med tillämpning av vattenlagen (1918:523). Av detta följer att länsstyrelsen enligt 25 kap. 2 § första stycket miljöbalken haft rätt till ersättning för sina rättegångskostnader vid mark- och miljödomstolen. Mot bakgrund av detta och då bolaget har medgett bifall till överklagandet ska mark- och miljödomstolens dom ändras på så sätt att bolaget till länsstyrelsen ska betala ersättning för rättegångskostnader i mark- och miljödomstolen med totalt 72 000 kr för eget arbete.

HUR MAN ÖVERKLAGAR, se bilaga B

Överklagande senast 2014-07-25

I avgörandet har deltagit hovrättsrådet Liselotte Rågmark, tekniska rådet Bengt Jonsson samt hovrättsråden Peder Munck och Margaretha Gistorp, referent.

Föredragande har varit Petter Larsson Garcia.

VÄXJÖ TINGSRÄTT
Mark- och miljödomstolen

DELDOM
2014-01-17
meddelad i
Växjö

Mål nr M 1069-12

SÖKANDE

E.ON Vattenkraft Sverige AB

Ombud: J S

SAKEN

Framställning om fortsatt handläggning av målet om tillstånd till Granö kraftverk i Mörrumsån, Tingsryds kommun, Kronobergs län

Avrinningsområde: 86	SWEREF 99
Koordinater befintligt kraftverk	N: 6253188 E: 480422
Torråra damm 1	N: 6253234 E: 480164
Torråra damm 2	N: 6253729 E: 479770
Torråra damm 3	N: 6253818 E: 479898
Torråra damm 4	N: 6253998 E: 479944
Torråra damm 5	N: 6253917 E: 480041
Torråra damm 6	N: 6254631 E: 480404

DOMSLUT

1. Utöver tidigare fastställda villkor i dåvarande Söderbygdens vattendomstols del-dom den 26 maj 1956, A 33/1956 i mål AD 42/1949, fastställer mark- och miljö-domstolen att följande villkor ska gälla för Granö kraftverk.

- Kraftverksägaren ska genomföra biotopförbättrande åtgärder i den torrlagda åfåran på sådant sätt att den tappade vattenmängden är till nytta för vand-ringsfisken. Utformning av de åtgärder som krävs skall ske i samråd med

Dok.Id 269296

Postadress	Besöksadress	Telefon	Telefax	Expeditionstid
Box 81 351 03 Växjö	Kungsgatan 8	0470-560 100 E-post: mmd.vaxjo@dom.se	0470-560 125	måndag – fredag 08:00-16:30 -

länsstyrelsen. Om parterna inte kommer överens om utformningen får kraftverksägaren hänskjuta den frågan till mark- och miljödomstolens avgörande.

- Arbetena ska utföras vid lågvatten under perioden den 1 juni – 30 september.

2. Mark- och miljödomstolen upphäver följande villkor i tillståndsdomen i mål A 33/1956:

”Till tryggnad av ålens nedgång i åfåran mellan blivande dammbyggnad och tunnelutlopp skola ...låga trösklar anordnas nedanför lugnvattnen och rensningar utföras...”

3. Mark- och miljödomstolen ger tillstånd till utrivning av de i punkten 2 omnämnda grunddammarna i naturfåran.

4. Punkterna 1-3 ovan gäller endast under förutsättning att villkor om inrättande av fiskvandringssvågar förbi Fridafors övre och nedre kraftverk enligt domar i målen M 1109-08 och M 1110-08 vinner laga kraft.

Uppskjutna frågor

Mark- och miljödomstolen skjuter, med stöd av 22 kap. 27 § miljöbalken, upp avgörandet av vilka villkor som ska gälla beträffande

- minimitappning i åfåran,
- fördelning av tappningen i utskovsluckorna,
- eventuellt behov av byte av utskovsluckor och fingaller samt
- behovet och utformningen av klunkning för att locka in den vandrande fisken i åfåran,

allt i enlighet med vad som framgår av utredningsvillkoren U1-U2 nedan samt ålägger kraftverksägaren att utföra de utredningar m.m. som anges där. Sökanden ska under prövotiden samråda med tillsynsmyndigheten.

U1. Kraftverksägaren ska utreda och till mark- och miljödomstolen redovisa dels uppnådda potentiella reproduktionsområden vid minst 4 tappningsflöden mellan 2,3 m³/s och 9,5 m³/s, dels vilken inverkan på kraftproduktionen vid Granö kraftverk som de olika tappningsflödena kan beräknas få.

U2. Kraftverksägaren ska utreda övriga uppskjutna frågor och redovisa förslag till åtgärder.

Kraftverksägaren ska till mark- och miljödomstolen lämna in förslag på tappnings- och flödesregimer samt redovisning av övriga genomförda utredningar och förslag till slutliga villkor beträffande de uppskjutna frågorna senast ett år efter arbetstidens utgång.

Arbetstid

Biotopförbättrande åtgärder ska vara utförda inom fyra år från det att denna dom och domarna i målen M 1109-08 och M 1110- 08 vunnit laga kraft.

Oförutsedd skada

Anspråk enligt 24 kap. 13 § miljöbalken på grund av oförutsedd skada ska, för att få tas upp till prövning, framställas till mark- och miljödomstolen inom fem år från utgången av arbetstiden.

Ogillade yrkanden

Övriga i målet framställda yrkanden ogillas.

Rättegångskostnader

1. E. ON. ska betala ersättning till Kammarkollegiet med totalt 273 215 kr, varav 98 000 kr för eget arbete, 2 118 kr för resa och logi samt 173 097 kr i konsultarvode för Jönköpings fiskeribiologi.

2. E. ON. ska betala ersättning till Tingsryd kommun med 16 667 kr.

3. Länsstyrelsens och Havs- och vattenmyndighetens yrkande om ersättning för rättegångskostnader ogillas.

På beloppen ska utgå ränta enligt 6 § räntelagen från denna dag till dess betalning sker.

BAKGRUND

Kammarkollegiet, Länsstyrelsen i Kronobergs län och Tingsryds kommun har yrkat att målet, i vilket tillstånd till uppförande och drift av Granö kraftverk meddelats, ska tas upp till fortsatt handläggning och att kraftverksägaren ska förpliktas genom ytterligare åtgärder eller avgifter kompensera den skada på de ursprungliga naturliga betingelserna för nämnda fiskslag som kraftverket orsakade vid då inträdda förhållanden

Som grund för framställningen har myndigheterna åberopat att det är fråga om uppfyllande av det latent villkor som gäller för Granö kraftverk.

TIDIGARE BESLUT

Genom deldom den 26 maj 1956, mål AD 42/1949, lämnade dåvarande Söderbygdens vattendomstol dåvarande Sydsvenska kraftaktiebolaget (numera E.ON) tillstånd bl a att uppföra en vattenkraftanläggning vid Granö i Mörrumsån och att utföra rensningar dels i Hönshyltefjordens utlopp, dels i åfåran nedom avloppstunnelns mynning.

Sedan domen överklagats till Vattenöverdomstolen meddelade denna dom den 17 juni 1957. Vattenöverdomstolen gjorde inte någon annan ändring i vattendomstolens domslut än att förklara att, därest framdeles lax eller havslaxöring i ej ringa omfattning bereddes möjlighet att vandra upp till Granö kraftverk, skulle kraftverksägaren, efter därom vid vattendomstolen förd talan, kunna åläggas att genom ytterligare åtgärder eller avgifter kompensera den skada på de ursprungliga naturliga betingelserna för nämnda fiskslag, som kraftverket orsakade vid då inträdda förhållanden.

Vattenöverdomstolens dom överklagades till Högsta domstolen, som i dom den 30 december 1959 uttalade bl a att, för det fall möjlighet framdeles bereddes lax och havslaxöring att i ej ringa omfattning vandra upp till Granö kraftverk skulle det av Vattenöverdomstolen uppställda förbehållet gälla.

I Högsta domstolens dom den 25 oktober 1963 (vattendomstolens dom den 14 augusti 1958 och Vattenöverdomstolens dom den 17 februari 1961) reglerades vidare vissa frågor om dämning m.m. Vid denna prövning fastslogs en skyldighet om minimitappning om minst 50 liter i sekunden i den naturliga åfåran.

Kammarkollegiet, Länsstyrelsen i Kronobergs län och Tingsryds kommun kom in med en gemensam framställan 2009-06-10 om en fortsatt handläggning av erforderliga skyddsåtgärder i målet om tillstånd att uppföra och driva Granö kraftverk i Mörrumsån. Miljödomstolen avvisade framställan om fortsatt handläggning i slutligt beslut den 3 mars 2010. Miljööverdomstolen undanröjde miljödomstolens avvisningsbeslut den 1 februari 2011 och återförvisade målet för fortsatt handläggning. Miljööverdomstolen fastslog att vattendomstolens formulering i domslutet om att en förutsättning för tillåtligheten av Granö kraftverk är att fiskebefrämjande åtgärder vidtas för det fall kraftverket i framtiden skulle komma att utgöra ett vandringshinder av någon betydelse eller på annat sätt skada fisket är att se som ett latent villkor. Miljööverdomstolen uttalade att i en sådan situation ska Kammarkollegiet och övriga tillsynsmyndigheter inte behöva använda sig av reglerna om omprövning

för att uppnå något som redan har beslutats i samband med att tillstånd gavs till kraftverket.

FÖREVARANDE MÅL

Det latentilla villkor, som fastställdes av Vattenöverdomstolen 1957, gäller först då vandranda fisk kan ta sig upp till Granö kraftverk. Två vandringshinder föreligger nedströms Granö, Fridafors Nedre och Fridafors Övre kraftverk (M 1110-08 och M 1109-08), vilka har latentilla villkor gällande fiskvandringssvägar. Fiskvandringssvägar förbi Fridafors Nedre och Övre är en förutsättning för uppväckande av det latentilla villkoret för Granö kraftverk. En gemensam huvudförhandling har hållits i de tre målen och domstolen har denna dag meddelat dom även i de övriga målen.

ALLMÄN ORIENTERING

Mörrumsån är ca 185 km lång och rinner upp på Småländska höglandet. Ån avvattnar bl.a. sjöarna Helgasjön och Åsnen och mynnar ut i Pukaviksbukten i Blekinge vid Elleholm 6 km väster om Karlshamn. Åns avrinningsområde är totalt 3 300 kvadratkilometer.

Sjön Åsnen är reglerad. Staten är regleringshavare. Av tillståndet till regleringen, Vattendomstolen, dom den 14 december 1982, framgår att tappningen från sjön inte skall understiga 7 m³ /sek.

Mörrumsån är påverkad av vattenregleringar och tidigare fanns i ån ett flertal vandringshinder. Granö kraftstation var det sista kraftverket som byggdes av de sju i nedre Mörrumsån. Idag är vandringsvägar byggda förbi kraftverksfördämningarna i Blekinge så att det idag finns fria vandringsvägar för fisk från Östersjön genom Mörrumsån i Blekinge till länsgränsen i Fridafors. Prövning av latentilla villkor om laxtrappor för Fridafors nedre kraftverk och Fridafors övre kraftverk pågår.

Granö är den sjunde kraftstationen sett från havet och uppströms Mörrumsån. Granö kraftstation är den största stationen, med en fallhöjd på 18 m samt med en årsproduktion på 31,5 GWh.

Mörrumsån utgör ett ur fiskesynpunkt mycket värdefullt vattendrag. I vattensystemet finns ca 30 olika fiskarter. Bestånden av lax och havsöring är särskilt välkända och ett omfattande sportfiske bedrivs efter båda arterna. Lax och havsöring utnyttjar strömområdena i ån för sin reproduktion.

De lek- och uppväxtområden som fanns innan Granö kraftverk uppfördes beskrivs bland annat i vattendomstolens dom den 26 maj 1956. I domen sägs bl.a. att Granöområdet får anses ha ett mycket högt värde såsom reproduktionsområde för lax och laxöring. Nuvarande magasin ovan Granödammen medförde att 1 700 m forsande sträckor dämades in. I torrfåran fanns ursprungligen 1 300 m forsande sträckor, och nedströms kraftverket rensades en 600 m lång forsande sträcka bort. Av de ursprungliga 3 600 m forsande sträckor är det i nuläget enbart möjligt att restaurera de 1 300 m i den nuvarande torrfåran.

Hydrologiska uppgifter

De karakteristiska vattenföringarna i ån vid utloppet ur Hönshyltefjorden är enligt domen där tillstånd till kraftverket gavs följande.

Högsta högvattenföring 126 m³/sek

Normal högvattenföring 60 m³/sek

Normal medelvattenföring 27 m³/sek

Lägsta medelvattenföring 11,7 m³/sek

Normal lågvattenföring 9,5 m³/sek

Lägsta lågvattenföring 1,8 m³/sek

**UNDERLAG OCH YRKANDEN FRÅN KAMMARKOLLEGIET, LÄNS-
STYRELSEN I KRONOBERGS LÄN OCH TINGSRYDS KOMMUN****Yrkanden m.m.**

Kammarkollegiet m.fl. yrkar att målet där tillstånd till uppförande och drift av Granö kraftverk meddelades tas upp till fortsatt handläggning och att verksamhetsutövaren därvid förpliktigas

- Att för all framtid, genom naturfåran eller genom fiskväg vid Granö till förmån för vandrande fisk ska en sammantagen minimitappning ske, motsvarande medellågvattenföringen för Mörrumsån, eller den mindre volym som Åsnens reglering medger, så att skadorna på de naturliga betingelserna för lax och havsöring kompenseras.
- Att genomföra biotopförbättrande åtgärder på sådant sätt att den tappade vattenmängden är till nytta för vandringsfisken.
- Att en väl fungerande fiskväg ska anläggas vid Granö för upp- och nedströms fiskvandring.
- Att arbetstiden ska sättas till tre år från mark- och miljödomstolens dom.
- Att arbetena ska utföras vid lågvatten under perioden den 1 juni till 30 september.
- Att åtgärderna ska vidtas även om domen inte vinner laga kraft.
- Att domstolen ska fastställa att tillsynsmyndigheten i samråd med E.ON beslutar om hur den yrkade tappningen ska fördelas mellan utskoven.
- Att domstolen överlåter åt tillsynsmyndigheten efter samråd med E.ON besluta vilka biotopförbättrande åtgärder som ska utföras.

Bakgrund till framställan

Analys av de rättsliga förutsättningarna för framställan

I Miljööverdomstolens dom den 20 december 2000 i mål nr M 5-99 yrkade Kammarkollegiet åtgärder i form av tappning och fiskvägar vid totalt tre kraftverk i Rickleån. Avseende ett av kraftverken yrkades omprövning. Avseende de två andra kraftverken yrkade kollegiet med stöd av en i domen inskriven skyldighet att handläggningen skulle tas upp på nytt. Kraftverksägaren bestred yrkandet. Miljödomstolen biföll dock kollegiets talan. Efter att kraftverksägaren överklagat konstaterade Miljööverdomstolen att det redan enligt tidigare tillståndsdomar förelåg en skyldighet att vidta fiskebefrämjande åtgärder. Domstolen konstaterade vidare att prövningen skulle ske enligt den lag som gällde när det ursprungliga tillståndet meddelades. Slutligen fann domstolen att kraftverken drivits under lång tid utan några inskränkningar och att de yrkade åtgärderna därmed inte kunde anses oskäligen.

Minimitappning

Storleken på yrkad minimitappning motsvarar en volym där skadorna på de naturliga betingelserna för dessa fiskslag kompenseras eller den mindre volym som enligt tillståndet till sjön Åsnens reglering ska släppas. Här kan konstateras att krav på en minimitappning om normalt minst medellågvattenföring har gällt under lång tid, jfr t.ex. L K, Om byggande i vatten s. 62. Det är en kommentar till 2:8 ÄVL som handlar om åtgärder till skydd för fisken. Kravet om en minimitappning om minst medellågvattenföring får anses följa vad som är normalt i vattenmål. Mörrumsån är ett vattendrag med mycket högt skyddsvärde. Yrkandet avseende vattenföring och dess konsekvens för lönsamheten motsvarar därmed vad en verksamhetsutövare normalt har att räkna med.

Fiskvandringssväg

Kammarkollegiet m. fl. är av den uppfattningen att, utöver en tillräcklig minimitappning till skydd för fisk och annat biologiskt liv samt biotopfrämjande åtgärder, en fiskväg förbi dammen vid Granö utgör en nödvändig anordning för fiskens framkomst. En fiskväg i form av omlöp utgör dessutom bästa möjliga teknik. En fiskväg förbi Granödammen är också nödvändig för möjligheterna att uppnå miljö kvalitetsnormen god ekologisk status till 2021 i vattenförekomsterna uppströms. Oavsett vilka materiella regler som tillämpas i målet gäller reglerna om miljö kvalitetsnormer direkt med stöd av 6 § lagen (1998:811) om införande av miljöbalken.

En åtgärd med omlöp vid Granö omfattas av det befintliga yrkandet som Kammarkollegiet, länsstyrelsen och Tingsryds kommun framfört i framställan i och med formuleringen genom annat utskov. Yrkade åtgärder krävs för att det latent villkoret ska uppfyllas.

Nyttan

Rimlighetsavvägningen i att åtgärderna ska bli av är redan prövade i avgörandena angående de latent villkoren på 1950-talet. Angående nyttan med yrkade åtgärder

vid Granö vill kollegiet framhålla vinster för friluftslivet med ökat sportfiske, ökad konnektivitet, ökad areal reproduktionsområde för havsvandrande fisk samt att återställda lekområden i naturfåran kan användas som buffert för fiskpopulationen i Mörrumsån om något skulle inträffa, exempelvis torrläggning eller föroreningar, med områden längre ned i Mörrumsån.

UNDERLAG OCH YRKANDEN FRÅN E. ON. VATTENKRAFT SVERIGE AB

Av kammarkollegiet m. fl. framställda yrkanden

E.ON hävdar att det saknas laga förutsättningar att fortsätta handläggningen av ett redan avslutat mål, men har dragit slutsatsen av Miljööverdomstolens dom 2011-02-01 att det likväl är möjligt att påkalla prövning i mark- och miljödomstolen av de yrkanden som Kammarkollegiet m.fl. framställt. Bolaget går alltså i svaromål rörande de i detta mål framställda yrkandena.

Bolaget noterar att Kammarkollegiets m.fl. yrkanden avser tappning av vatten från regleringsdammen i Granö vid sidan av kraftverket samt biotopförbättrande åtgärder i de vattenområden nedströms dammen (naturfåran) dit vattnet förutsättes komma att tappas. Bolaget noterar vidare att avsedd vattenvolym ej preciserats i framställda yrkanden men att det i Kammarkollegiets beskrivning av biotopförbättrande åtgärder har angivits ett flöde motsvarande normal lågvattenföring (9,5 m³/s), vilket får förutsättas vara vad som yrkas.

Innan bolaget anger sina ståndpunkter till Kammarkollegiets m.fl. yrkanden måste först anmärkas, att tappningen av vatten i naturfåran och vidtagande av biotopförbättrande åtgärder däri inte fyller någon funktion om inte vandrande fisk kan ta sig upp till detta område. Detta i sin tur förutsätter att ägaren av Fridafors Övre och Fridafors Nedre kraftverk har förpliktats att bygga fiskvägar vid dessa anläggningar. Något sådant förpliktande föreligger inte i nuläget. Först om det genom lagakraftägande dom blir fastställt att kraftverksägaren ska bygga fiskvägar som gör det möjligt att för lax och havslaxöring ta sig upp till Granö- området kan det finnas skäl att ålägga bolaget att tappa vatten och utföra biotopförbättrande åtgärder i naturfåran.

Bolagets ställningstagande till framställda yrkanden nedan sker alltså under den förutsättningen att det på ett eller annat sätt är fastlagt att anordningar skall vidtas vid Fridafors Övre och Nedre kraftverk som gör det möjligt för lax och havslaxöring att vandra upp till Granöområdet.

Yrkande avseende vattentappning och biotopåtgärder

Vad först gäller vattentappningen så bestrider bolaget yrkandet om tappning av 9,5 m³/s. Det är en vattenmängd som oskäligt skulle inskränka kraftproduktionen i Granö kraftverk. Det har heller inte vid gjorda provtappningar framkommit att tappning av denna vattenmängd skulle ge en produktion av lax och havslaxöring som är rimlig i förhållande till den kraftförlust som orsakas bolaget.

Frågan vad som under givna förutsättningar skulle kunna anses vara en rimlig tappning, framgår av utredning enligt nedan. Av denna framgår att en tappning av 2,3 m³/s är vad som möjligen skulle kunna vara godtagbart för att ge ett rimligt resultat.

Vad åter gäller biotopförbättrande åtgärder, anpassade till en tappning av 2,3 m³/s, är bolaget berett att i samråd med tillsynsmyndigheten och Havsmyndigheten undersöka vad som kan vara ändamålsenligt. Bolaget motsätter sig alltså inte yrkandet att det överlåts till tillsynsmyndigheten att i samråd med bolaget och Havsmyndigheten besluta om vilka biotopförbättrande åtgärder som ska utföras. Detta förutsätter emellertid att bolaget ges en möjlighet att hänskjuta eventuell tvist i frågan till mark- och miljödomstolens avgörande.

Bolaget har heller ingen invändning mot att det överlåts åt tillsynsmyndigheten att i samråd med bolaget och Havsmyndigheten besluta om hur den yrkade tappningen ska fördelas mellan utskoven. Även i den frågan bör emellertid bolaget ha möjlighet att hänskjuta tvist till avgörande i mark- och miljödomstolen.

Åtgärder i torrfåran

I torrfåran vid Granö kraftverk finns sex stycken anlagda trösklar/grunddammar. Villkor om inrättande av dessa har föreskrivits av vattendomstolen till tryggnad av ålens nedgång i åfåran.

Vid förnyad prövning av frågan om ålfiskenedgången i Granö kraftverk har vattendomstolen i deldom den 25 maj 1973 meddelat villkor om att nedströmsvandrande ål istället skall fångas vid kraftverket. Detta sker idag och ålen transporteras därefter till havet, utan att behöva passera nedströmsliggande kraftverk. Befintliga grunddammar har således förlorat sin betydelse för ålens nedvandring.

Den åtgärd som är en förutsättning för kompensation av inverkan på de ursprungliga uppväxtplatserna för lax och havslaxöring är en fullständig utrivning av samtliga sex grunddammar då dessa medför överdämning av strömsträckor. Vidare har identifierats möjliga anpassnings- och återställningsåtgärder i nedre delen av åfåran samt vid det s.k. ullspinneriet som bedöms ha positiva effekter.

Av beräkningar framgår att kostnaden för dessa biotopåtgärder uppgår till ca 2,7 Mkr.

För att torrfåran skall återfå en ursprunglig funktion som lek- och uppväxtområde för lax och havslaxöring erfordras dessutom en minimitappning.

Av utredning framgår att det sker en kraftig ökning av ytor med rätt betingelser i flödesintervallet från 0-2 m³/s. Efter drygt 2 m³/s är ökningen svagare och vid högre flöden än 7 m³/s minskar andelen lämpliga ytor till följd av för stora djup och för höga hastigheter.

Yrkad minimitappning om 9,5 m³/s är således en olämplig nivå för avsett syfte. Maximal areal med lämpliga betingelser i åfåran uppgår till ca 4 ha vilket nås vid 7 m³/s. Vid ett flöde av 2,3 m³/s minskar dessa ytor med endast 10-15 %.

Med antagande om att fisktrappor anordnas i Fridafors och att en minimitappning om 2,3 m³/s släpps vid Granö bedöms detta enligt utredningen resultera i ca 67 st. återvändande laxhonor/år till åfåran. Om minimitappningen ökas till 7 m³/s skulle detta istället resultera i ca 82 st. återvändande laxhonor/år.

En minimitappning om 2,3 m³/s har beräknats leda till ett bortfall av förnybar elproduktion på 3,54 GWh/år. Med ett kraftvärde på 45 öre/kWh uppgår värdet av denna produktion till ca 1,6 Mkr/år vilket ger ett kapitaliserat värde av 40 Mkr. En tappning om 7 m³/s har beräknats leda till en produktionsförlust på 11,08 GWh/år motsvarande ett värde av ca 5 Mkr/år vilket ger ett kapitaliserat värde av 125 Mkr. Yrkad minimitappning om 9,5 m³/s har beräknats leda till en produktionsförlust på 14,6 GWh/år motsvarande ett värde av ca 6,6 Mkr/år vilket ger ett kapitaliserat värde av 165 Mkr.

För framsläppande av en minimitappning krävs dessutom anläggande av ett nytt utskov då befintliga utskov ur dammsäkerhetssynpunkt inte kan användas för en sådan tappning. Kostnaden för ett nytt utskov med snedställt fingaller, för att hindra ål från att följa med nedströms, blir högre ju större minimitappning som skall kunna framsläppas och bedöms av bolaget uppgå till mellan 13 och 20 Mkr.

Av vad som redogjorts för ovan framgår att den totala kostnaden för åtgärder i torrfåran och en minimitappning uppgår till mellan ca 56 och 188 Mkr.

Bolaget anser mot denna bakgrund det vara uppenbart att nyttan av en högre minimitappning än vad bolaget godtagit inte kan anses stå i rimlig proportion till den betydande kostnad och oskäliga inskränkning av den förnybara kraftproduktionen detta skulle medföra.

Fiskväg

Anläggningskostnaden för studerade alternativ har beräknats till mellan ca 7 och 8 Mkr. Därtill kommer årliga underhållskostnader på ca 0,2 Mkr/år.

Av utredningen framgår att en fiskväg vid Granö inte skulle innebära att lax och havslaxöring kan vandra upp till Åsnen eftersom det på sträckan finns ytterligare vandringshinder. De närmast uppströms Granö belägna vandringshindren utgörs av dammar vid Hackekvarn och Ålshult.

Enligt en inventering som utförts på uppdrag av Fiskeriverket år 2004 uppgår tillgängliga potentiella reproduktionsområden uppströms Granö därmed till endast ca 0,02 ha. Om det i framtiden skulle möjliggöras för lax och havslaxöring att vandra upp till Åsnen skulle potentiella reproduktionsområden enligt samma inventering likväl endast uppgå till knappt 0,5 ha utspridda över ett stort sjösystem.

I utredningen bedöms mot denna bakgrund förutsättningarna för att etablera ett bestånd av lax eller havslaxöring uppströms Granö vara mycket små eller till och med obefintliga.

En fiskväg vid Granö skulle vidare få till konsekvens att ål kan passera anläggningen. Därigenom omöjliggörs för bolaget att efterleva det villkor som föreskrivits av Vattendomstolen i del dom den 25 maj 1973 om att den ål som kommer ned till Granö kraftverk skall fångas.

Frågan om ålens nedvandring är inte heller föremål för prövning i nu aktuellt mål och en eventuell ändring av nämnda villkor torde i så fall få hanteras i särskild ordning.

Årstidsanpassad tappning

Vid utredning av möjligheten att årstidsanpassa en minimitappning till torrfåran har funnits att flödet som minst bör vara 2 m³/s året runt för att åfåran skall återfå och bibehålla ursprunglig funktion som lek- och uppväxtområde.

Med utgångspunkt från den minimitappning om 2,3 m³/s som bolaget godtagit och vad som framgår av ÅF:s utredning anser bolaget att möjligheten till en årstidsanpassad tappning är begränsad.

En åtgärd som, förutom anpassning av åfårans mynning vilket nämnts ovan, lyfts fram i utredningen för att locka upp fisk i samband med uppvandringsperioden är s.k. klunkning av vatten. Inom ramen för den minimitappning som godtagits finner bolaget det vara lämpligt med en sådan anpassning av tappningen för att under denna period öka anlockningen av lax och havslaxöring till lek- och uppväxtområdena i åfåran.

Kvalitetskrav för vatten

Den vattenförekomst som är aktuell i förevarande mål benämns Mörrumsån ovan Bjällerbäcken (SE 625552-143054). Vattenförekomsten har av vattenmyndigheten bedömts ha måttlig ekologisk status och kvalitetskravet har angivits vara god ekologisk status men med ett generellt undantag från kvalitetskravet i form av en tidsfrist till år 2021. Vattenmyndigheten har som skäl för detta generella undantag fastslagit att det är ekonomiskt orimligt och/eller tekniskt omöjligt att vidta de åtgärder som skulle behövas för att uppnå god ekologisk status år 2015. Vattenmyndigheten har även fastslagit att det krävs ytterligare utredning för att kunna avgöra vilka åtgärder som behövs för att uppnå kvalitetskravet.

Vad gäller tillämpningen av kvalitetskraven för vatten kan konstateras att det i regeringens proposition 2009/10:184 om åtgärdsprogram och tillämpningen av miljökvalitetsnormer (s. 35 och 49) tydligt uttalas att normernas funktion inte är att reglera prövningar av enskilda verksamheter och åtgärder utan att dessa riktar sig till myndigheter som vid behov skall upprätta förslag till åtgärdsprogram.

Enligt 6 kap. 1 § i förordningen (2004:660) om förvaltning av kvaliteten på vattenmiljön fastslås att skyldigheten att upprätta åtgärdsprogram åligger vattenmyndigheten. Av bestämmelsen framgår vidare att åtgärdsprogrammet skall ange de åtgärder som behöver vidtas för att miljökvalitetsnormerna som avses i 4 kap. skall kunna uppfyllas och i 5 § 6 p. fastslås bl.a. att ett åtgärdsprogram särskilt skall innehålla de åtgärder som behövs för att nödvändig ekologisk status skall kunna nås när det gäller vattenförekomsternas hydromorfologiska förhållanden. I 6 kap. 6 § fastslås vidare att en sådan analys av åtgärdsprogrammets konsekvenser som avses i 5 kap. 6 § tredje stycket miljöbalken skall innehålla en bedömning av såväl de ekonomiska som de miljömässiga konsekvenserna av åtgärdena, varvid kostnader och nytta skall kvantifieras.

Vid den individuella prövningen av verksamheter och åtgärder uttalas i ovan nämnda proposition (s. 45) bl .a. att verksamhetsutövare och de som vidtar åtgärder är skyldiga att visa att de förpliktelser som följer av 2 kap. miljöbalken följs och att det i 2 kap. 7 § miljöbalken finns en bestämmelse om rimlighetsavvägningar som innebär att krav på en verksamhet eller en åtgärd skall gälla i den utsträckning det inte anses orimligt att uppfylla dem. Vidare uttalas att det för att följa målsättningsnormer och andra miljökvalitetsnormer som inte är gränsvärdesnormer räcker det med att kunna tillämpa de grundläggande hänsynskraven i 2 kap. miljöbalken.

När det vid tillståndsprövning gäller frågan om påverkan på en kvalitetsnorm som avser ekologisk status är inte avsikten att övervältra den utredningsbörda som åligger vattenmyndigheten på sökanden och i propositionen (s. 46) anges mycket tydligt att det är myndigheterna som har överblicken över de åtgärder som behöver vidtas för att följa en miljökvalitetsnorm och att det är myndigheterna som föreslår och fastställer åtgärdsprogram. Vidare konstateras att det därför är ofrånkomligt att myndigheterna har bördan att visa behovet av längre gående krav än vad som följer av en normal rimlighetsavvägning samt att om det saknas ett åtgärdsprogram är det också myndigheterna, trots bevisbörderegeln i 2 kap. 1 § miljöbalken, som i det enskilda fallet skall kunna visa att behovet finns. Orsaken anges i propositionen (s. 46, 2 st. sista meningen) vara att den enskilde verksamhetsutövaren, som skall visa att verksamheten uppfyller förpliktelserna i 2 kap. miljöbalken, normalt inte kan förväntas ha det bredare perspektiv som åtgärdsprogrammen skall ha.

I det åtgärdsprogram som fastställts av vattenmyndigheten berörs överhuvudtaget inte aktuell vattenförekomst och det anges således inte heller vilka åtgärder som behövs i denna. Om åtgärdsprogrammet innehållit de uppgifter som erfordras enligt gällande bestämmelser hade det saknats skäl för vattenmyndigheten att fastslå att ytterligare utredning krävs.

Att Kammarkollegiet mot denna bakgrund uttalar en bestämd uppfattning om vilka åtgärder som krävs för att uppnå kvalitetskraven i aktuell vattenförekomst anser bolaget vara anmärkningsvärt eftersom det enligt gällande bestämmelser ankommer på vattenmyndigheten att efter ytterligare utredning och erforderlig analys av konsekvenserna avgöra detta och fastslå åtgärderna i ett åtgärdsprogram.

Verkställighetsförordnande

Yrkandet om skyldighet att vidta åtgärder även om domen inte vunnit laga kraft bestrids då detta på intet sätt är motiverat.

Bolaget får även framhålla att det i Vattenöverdomstolens dom den 17 juni 1957 fastslagits att det är först när lax och havslaxöring beretts möjlighet att i ej ringa omfattning vandra upp till Granö kraftverk som förpliktelse att vidta åtgärder eller utge avgifter kan bli aktuellt. Förpliktelse att vidta eventuella åtgärder dessförinnan anser bolaget således ej kan komma ifråga.

INKOMNA YTTRANDEN

Allmänna intressen

Kammarkollegiet, Länsstyrelsen i Kronobergs län och Tingsryds kommun har ingett samma yrkanden. Man påtalar särskilt att yrkandet omfattar fiskvandringssväg förbi Granö kraftverk, inte enbart biotopförbättrande åtgärder. Man menar att yrkandet är en förutsättning för att det latent villkoret ska uppfyllas.

Strömmande biotoper i nuvarande torrfåra vid Granö kraftverk

Innan utbyggnaden av Granö kraftverk fanns det strömmande biotoper i den ursprungliga fåran som utgjorde goda uppväxtområden för den strömlevande öring som fanns på sträckan. Elfiske från 1950-talet vittnar om goda fångster av öring på sträckan innan utbyggnaden. Innan kraftverken började byggas i Mörrumsån kring förra sekelskiftet gick både lax och havsöring upp till Granöområdet och lekte. Rester av vad som bör vara fasta fisken fanns både i nuvarande torrfåra och på de nu indämda sträckorna ovan Granö damm. Avståndet till havet på 38 km är inget hinder för havsöring eller lax, i Vindelälven vandrar laxen t.ex. gärna ca 250 km för att nå bra lekplatser.

Längden på de lämpliga uppväxtområdena i Granöområdet är dessutom karterade innan utbyggnaden. Sydkraft genomförde i samarbetet med dåvarande fiskmästaren i Mörrum, G J, själva en inventering av forsande sträckor och lekområden från mynningen och upp till Hönshyltefjorden. Inventeringen bör ha skett i början av 1950-talet.

Sydkraft redovisade inventeringen 1956 i målet om utbyggnaden av Granö. Arbetsmaterial från karteringen har återfunnits och visar på en hög detaljgrad i avgränsningarna mellan forsande och lugnflytande sträckor, liksom i avgränsningarna av lekområden. Enligt Sydkrafts promemoria från år 1956 fanns det i nuvarande torrfåra 1 325 m forsande sträckor och 1 275 m lugnflytande sträckor i den 2,6 km långa fåran. Sydkraft skapade redan på 1920-talet en noggrann karta i skala 1:4000 över Mörrumsån från mynningen och upp till Hönshyltefjorden där åns längd är markerad längs med vattendraget med streck för var 100 m. Denna karta användes vid inventeringen på 1950-talet och man anger i tabell vilka sträckor som var forsande och vilka som var lugnflytande. Därmed är det möjligt att mäta åns bredd på de forsande sträckorna på 1920-talets karta och få fram en forsande areal.

Den forsande areal som kan skattas på detta sätt blir ca 11,1 ha för nuvarande torrfåra. Denna skattning av den forsande arealen får stöd även av en annan inventering av hela Mörrumsån som troligen utfördes kring 1960 av P B från Lunds Universitet. Då var Granö utbyggt och torrfåran torrlagd, men inga spegeldammar var byggda. B ritar in de torrlagda områdena med god noggrannhet på en karta i skala 1:4000, troligen en kopia av 1920-talets karta. Genom att mäta både längd och bredd på de torrlagda områdena från Bs kartor får man fram en torrlagd areal på ca 11,2 ha.

Två oberoende inventeringar med skilda förutsättningar har gett underlag som kan mätas och beräknas och som båda pekar på betydande arealer i den ursprungliga fåran vid Granö. Sydkrafts egen inventering är det bästa underlaget eftersom den är gjord innan utbyggnaden och anger en bestämd längd på de forsande sträckorna.

I samband med bygget av Granö kraftverk gjordes omfattande utfyllnader i den ursprungliga fåran, vid kraftverksutloppet. Gamla kartor visar att fårans bredd ursprungligen var ca 100 m jämfört med de ca 15 m som vattenfylldes vid provtappningen år 2008. Längs med gamla fåran i Granö återfinns 6 st. grunddammar, som anlades utifrån Vattendomstolens föreskrifter för att trygga ålens nedgång i åfåran. Utöver dessa finns, vid Ullspinneriet, två kanaler som lett vatten in i spinneriet, troligen för att driva ett eller flera löphjul. Ca 200 m uppströms kraftverksutloppet finns även ett kvarndämme av natursten, som skapar ett lugnflytande sel.

Beskrivning av biotopförbättrande åtgärder

På sträckan nedanför dammen i Granö finns 5 fördämningar. Damm 2 består av två delar, en öster och en väster Trötta holme. Ursprungligen anlades 6 fördämningar med syfte att åstadkomma spegeldammar. Den nedersta av dessa, ett fåtal meter uppströms utflödet i huvudfåran, är bortrivna sedan flera år och åfåran är fördjupad. På plats och på foton kan man se rester av den gamla dammen. Vid samtliga dammar finns idag utskov vars höjd regleras med plank.

De utförda provtappningarna visar att återskapandet av reproduktionsområdet kräver att dammarna avlägsnas helt. Även i andra avseenden har fåran påverkats negativt av utbyggnaden. Äldre inmätning av sträckan innan utbyggnad visar att långa sträckor i den befintliga åfåran då hade en sådan lutning att de utgjorde goda reproduktionsområden för lax och havsöring. Genom att ta bort spegeldammarna kommer man nära de ursprungliga förhållandena på sträckan.

När spegeldammarna tas bort ska de smala sektionerna där dammarna ligger återställs till en naturlig botten. Om fåran sedan restaureras med ett flöde som motsvarar normal lågvattenförling bör vattnet fördela sig i stort sett som i den ursprungliga fåran på 1950-talet. För de delar av fåran som är orörda förutom spegeldammarna bör arealen av uppväxtområden närma sig de som fanns innan utbyggnaden. Både träd och gräs dör redan under första sommaren om de står konstant under vatten. Det tar troligen några år innan markvegetationen på nu torrlagda områden helt försvinner och delvis ersätts av vattenmossa och annan vattenväxtlighet. I vissa områden bör träden i första hand avverkas, i andra kan de kanske lämnas kvar och som död ved bidra till att skapa bra uppväxtområden. Erfarenheter från träd i torrfåror vid Hemsjö bör tas till vara.

Mörrumsåns fåra vid Granö har skapats och formats av vattnet sedan förra istiden. Några få årtionden med låga spegeldammar och utan konstant vattenförling bör inte ha förändrat fåran på ett irreversibelt sätt. Om vattnet kommer tillbaka bedöms det därför fördela sig i stort sett som i den ursprungliga fåran i opåverkat tillstånd.

Några områden i torrfåran är dock tydligt påverkade av mänskliga aktiviteter och där krävs det då även andra återställningsåtgärder för att uppnå samma areal som innan utbyggnaden. Nedersta delen av den ursprungliga fåran skadades svårt vid utbyggnaden genom att den fylldes över med schaktmassor från kraftverksbygget och eventuellt från rensningarna mellan Granö och Fridafors Övre. Nu finns här en smal, brant fåra där fallhöjden ökat betydligt genom rensningarna nedströms. Genom fårans form minskar nyttan av ökat flöde här redan vid

flöden över 3-4 m³/sek. Fåran är inte stabil och här sker en gradvis erosion vid höga tappningar. Här bör fåran breddas och anpassas för den ökade fallhöjden.

I övrigt finns det också sträckor med äldre kanaler eller dämmen som skulle ge bättre uppväxtområden om ingreppen återställdes.

En plan bör i enlighet med det ovan sagda göras för hur omgrävning ska ske för att optimera biotopen. Massorna som behövs för det biotoppförbättrande arbetet finns i stor utsträckning på platsen.

Vidare finns en mindre bäck nedanför åluppsamlaren som vid viss ökad tappning kan vara lämplig som lek- och uppväxtområde för öring. Framställan bör därför möjliggöra en ökad tappning i bäcken.

Nytta

Mörrumsån utgör ett för friluftslivet mycket värdefullt vattendrag. I vattensystemet finns ca 30 olika fiskarter. Bestånden av lax och havsöring är särskilt välkända och ett omfattande sportfiske bedrivs efter de båda arterna. Lax och havsöring utnyttjar strömområdena i ån för sin reproduktion.

I dag finns fiskvägar som möjliggör för fisken att nå Fridafors Nedre. Ett långt framskridet arbete pågår med att få till stånd ändamålsenliga skyddsåtgärder i form av fiskvägar även för Fridafors Nedre och det uppströms belägna Fridafors Övre. Det konstateras att vandringsfisk i dag finns nedströms Fridafors Nedre kraftverk och att fisken relativt snabbt har passerat de anlagda fiskvägarna vid Hemsjö.

Ett återskapande av den naturliga åfåran i enlighet med en vattenvolym i paritet med medellågvattenföring i kombination med biotoppförbättrande åtgärder skulle ge en vattenytta om ca 15 ha. Äldre uppgifter visar att det tidigare i Granöområdet i nuvarande torrfåra funnits i storleksordningen 10 ha lämpliga lek och uppväxtområden.

Ur allmän fiskesympunkt är det mycket positivt om laxfiskens tidigare lek- och uppväxtområden vid Fridafors och Granö åter kan besättas med naturliga bestånd av laxfisk. Möjligheterna att säkerställa fortlevnaden av de naturliga laxfiskbestånden kommer att öka om laxfisken åter ges möjlighet att reproducera sig här. Dessutom kommer ökningen av antalet reproduktionsområden att minska beståndens sårbarhet för utsläpp eller liknande.

Vidare är det av stort intresse för friluftslivet att vandringsfisken ges ökade möjligheter att nå nya områden. Enligt uppgifter från Sveaskog, Mörrumsåns Kronolaxfiske, spenderar enbart sportfiskare som fiskar lax i Mörrumsån årligen cirka 50 miljoner kr i samband med sitt fiske. Turismen i stort är en av Sveriges viktigaste näringar och är snabbt växande. Fiske är enligt Turistdelegationen det enskilt viktigaste skälet till utländsk naturbaserad turism i Sverige. Mörrumsån med sitt stora avrinningsområde är unikt i Sydsverige. Enligt beräkningar av turismens effekter på ekonomi och sysselsättning omsatte den traditionella turismen 125 miljoner kr år 2003 i Tingsryds kommun (R.Os Turistkonsult, Rönn-inge). Med hänsyn till den turistiskt starka attraktionskraft som den västra kom-

mundelen har torde merparten av omsättningen kunna hänföras till området vid Mörrumsån och Åsnenområdet.

Kostnader

Redan vid provningar enligt äldre vattenlagen föreskrevs normalt en tappning motsvarande medellågvattenföring, om det i vattendraget fanns skyddsvärda fiskbestånd. Kraftverk med normal lönsamhet ansågs kunna tåla kostnaderna för denna skyddsåtgärd. Av de provningar av kraftverket som gjorts framgår inget annat än att Granö kraftverk är att anse som ett normalt kraftverk med normal lönsamhet. Om det inte varit fallet hade tillstånd till kraftverket inte meddelats. Kraftverket har vidare drivits under lång tid utan några krav på minimitappning. Sådant förhållande har enligt praxis (Miljööverdomstolens dom den 20 december 2000 i mål nr M 5-99) ansetts utgöra en viktig grund för att kostnader som uppstår för att återskapa livsmiljöer för vandringsfisk kan anses som skäliga. Yrkad minimitappning i kombination med biotopförbättrande åtgärder skulle medföra en radikal förbättring av det i dag förstörda lek- och uppväxtområdet. Kostnaderna är därmed att anse som skäliga.

Miljö kvalitetsnormerna för vatten

Regelverket

Som redogjorts för i Kammarkollegiets framställan i målet om Granö från juni 2009 genomför miljöbalken och förordning (2004:660) om förvaltning av kvalitén på vattenmiljön (VFF) rådets direktiv 2000/60/EG av den 23 oktober 2000 om upprättande av en ram för gemenskapens åtgärder på vattenpolitikens område (EDV) i Sverige.

RDV ställer krav om att vattenförekomster enligt huvudregeln ska uppnå god ekologisk status och att ekologisk status i vattenförekomster inte ska försämrats. Sverige har valt att implementera dessa krav genom regler om miljö kvalitetsnormer och åtgärdsprogram. God ekologisk status eller god ekologisk potential är beslutade MKN för vatten enligt 5 kap. miljöbalken och 4 kap. VFF.

Miljöbalkens bestämmelser utgörs i huvudsak av tvingande lagstiftning riktad till enskilda som bedriver verksamheter som omfattas av lagens krav. Miljö kvalitetsnormer ska ligga till grund för bedömning och tillämpning av hänsynsreglerna i 2 kap. miljöbalken. Fysiska åtgärder i vatten som omfattas av miljöbalkens tillämpningsområde ska därmed vidtas på ett sådant sätt och inom de tider då MKN ska efterföljas i enlighet med miljöbalkens hänsynsregler. Myndigheterna, inklusive domstolarna, har - när frågor kommer under dessas prövning - till uppgift att tillämpa och tolka miljöbalken så att dess mål uppfylls.

De nu gällande åtgärdsprogrammen är utformade på en mycket, övergripande nivå och innehåller mycket lite information om vilka åtgärder som behöver vidtas på vattenförekomstnivå för att uppfylla gällande miljö kvalitetsnorm. Åtgärdsprogrammen innehåller främst uppgifter om vad olika myndigheter behöver göra på en mycket övergripande nivå och det saknas generella föreskrifter. Mot denna bakgrund står det klart att tills vidare kommer fysisk påverkan i vatten att i huvudsak

åtgärdas genom tillsyn och tillståndsprövningar. Många frågor som rör hur miljöproblemet fysisk påverkan av vattenförekomster ska åtgärdas hamnar därmed i domstolars- och myndigheters mål- och ärendeprövningar.

Såväl den europeiska som den svenska miljörätten vilar på principen om att förorenaren betalar. Principen kommer till uttryck i artikel 194 i fördraget om den Europeiska unionens funktionssätt (EUF-fördraget) och i RDV. I miljöbalken kommer principen till uttryck genom de allmänna hänsynsreglerna i 2 kap. miljöbalken. Där stadgas att den som skadar och påverkar miljön har ansvaret för att vidta och betala för skyddsåtgärder för att minska påverkan och vidta åtgärder för att återställa skadade områden.

MKN ska tillämpas i målet enligt MP 6 §

Det framgår av 6 § lag (1998:811) om införande av miljöbalken (MP) att mål och ärenden som har inletts före miljöbalkens ikraftträdande ska handläggas enligt äldre bestämmelser om inget annat följer av MP. Av samma paragraf följer emellertid också att bestämmelser om miljökvalitetsnormer ska tillämpas omedelbart. Oavsett vilka materiella regler i övrigt som ska tillämpas i målen ska miljökvalitetsnormerna därmed utgöra underlag för den bedömning av tillräckligheten av försiktighetsmått som kommer att ske i detta mål.

MKN vid tillståndsprövning och annan prövning enligt balken

Miljökvalitetsnormer för vatten är gällande svensk rätt. En verksamhet som tillståndsprövas enligt miljöbalken eller annan relevant lagstiftning ska därmed konstrueras, byggas, planeras och bedrivs på ett sätt som är långsiktigt förenligt med normerna.

Miljökvalitetsnormen god ekologisk status till 2021 respektive 2015 gäller för de vattenförekomster som berörs av de aktuella verksamheterna. Det ankommer i normalfallet i ett ansökningsmål när en MKB redovisas på sökanden att redovisa hur verksamhetsutövaren genom vidtagande av försiktighetsmått ska undvika att en miljökvalitetsnorm inte följs, vilket framgår av 6 kap. 7 § p 2 miljöbalken. Kammarkollegiet har redan tidigare yrkat att verksamhetsutövaren ska föreläggas inge en sådan redovisning. Någon sådan redovisning har ej skett här och någon MKB från verksamhetsutövarens sida ligger inte till underlag för prövningen.

När MKB-krav inte gäller ska påverkan på MKN självklart ändå redovisas inför en prövning enligt miljöbalken. Naturvårdsverket har exempelvis tagit fram en vägledning för hur bestämmelserna om MKN ska tillämpas i tillsynsärenden. När det gäller tillämpning av MKN i enskilda ärenden kan NV:s handledning i viss utsträckning tjäna till ledning även i mål om tillståndsprövning av vattenverksamheter.

Rent allmänt kan sägas att högre krav på redovisning av hur en verksamhet påverkar möjligheten att följa en miljökvalitetsnorm synes kunna ställas på en verksamhet som är tillståndspliktig och därmed oftast mer miljöpåverkande än en som är anmälningspliktig. Vidare kan allmänt sägas att ju färre påverkanskällor som finns med avseende på en viss norm och dess kvalitetsfaktorer, desto mindre komplicerat

blir det att fördela kravbördan och desto högre krav synes kunna ställas på verksamhetsutövaren avseende redovisning och kunskap om dennes verksamhets påverkan på möjligheten att klara normen.

Avseende kvalitetsfaktorer för miljöproblemet fysisk påverkan i aktuell vattenförekomst kan således höga krav ställas på sökandens redovisning av hur denne ska undvika att gällande miljökvalitetsnorm inte följs.

Krav på försiktighetsmått vid bedrivandet av verksamheten ska ställas utifrån de relevanta kvalitetsfaktorerna för verksamhetens eventuella påverkan på möjligheten att klara normen.

Med anledning av att ett tillståndsärende nu aktualiserats ankommer det på verksamhetsutövaren att bedöma hur de för verksamheten relevanta kvalitetsfaktorerna kommer att påverkas av verksamheten. Vilket för övrigt är en bedömning som ska ske kontinuerligt inom ramen för verksamhetsutövarens egenkontrollarbete.

E.ON. har i sin senaste inlägga argumenterat för att MKN inte ska tillämpas vid prövning enligt miljöbalken med mindre än att det finns ett åtgärdsprogram som säger på vilket sätt det ska ske preciserat till aktuell plats.

Bolaget hänvisar i sitt resonemang till propositionen 2009/10:184 om åtgärdsprogram och tillämpningen av miljökvalitetsnormer.

1. Argumentationen från bolagets sida indikerar dels att bolaget för det första inte tagit till sig de vägledande avgöranden från MÖD som finns på området (dit främst Ladvattenån (MÖD M 568-11) får räknas, som väl är det tydligaste avgörandet avseende MKN:s tillämpning i vattenmål och kravet på beslutsunderlag.
2. För det andra hänvisar bolaget, och vid huvudförhandlingen även Watten, till de sidor i propositionen där hänvisning och krav på koppling till åtgärdsprogram finns enligt lagtexten för tillämpning i enskilda ärenden. Det avser emellertid situationer där MKN som är gränsvärdesnormer (normer enligt 5 kap. 2 § p 1 miljöbalken) ska tillämpas och i sådana situationer där inte endast krav enligt första stycket i 2 kap. 7 § miljöbalken ska ställas utan där längre gående krav enligt 2 kap. 7 § andra och tredje stycket miljöbalken ska ställas. Det är i sådana situationer kravet på koppling mellan åtgärdsprogrammet och prövning i det enskilda fallet finns. 2 kap. 7 § andra och tredje stycket miljöbalken gäller emellertid endast gränsvärdesnormer (normer enligt 5 kap. 2 § p 1 miljöbalken).
3. Miljökvalitetsnormer för vatten om god ekologisk status, som vi här talar om, är andra normer som följer av Sveriges EU-medlemskap enligt 5 kap. 2 § p 4 miljöbalken. Avseende sådana normer kan inte krav enligt 2 kap. 7 § enligt andra och tredje stycket miljöbalken ställas och det krav på koppling till åtgärdsprogram som finns i 2 kap. 7 § andra och tredje stycket miljöbalken saknas. Krav med miljökvalitetsnormerna som grund kan och ska däremot ställas enligt övriga bestämmelser i 2 kap. miljöbalken när ärenden prövas enligt balken eller annan relevant lagstiftning (jfr MÖD 568-11, Ladvattenån). Av 5 kap. 3 § miljöbalken framgår att myndigheter och kommuner ska ansvara för att miljökvalitetsnormer följs. Det sker genom att myndigheter, däribland domsto-

lar, vid prövning ställer de krav på verksamhetsutövare enligt relevanta hänsynsregler som behövs för att MKN ska följas.

Beslutsunderlaget inför en tillståndsprövning ska innehålla en bedömning av vilka försiktighetsmått som behöver vidtas vid verksamheten för att det ska undvikas att verksamheten innebär att gällande miljö kvalitetsnorm riskerar att inte följas med avseende på de kvalitetsfaktorer som verksamheten påverkar.

Det framgår vidare av Mark- och miljööverdomstolens dom i mål M 568-11 att miljö kvalitetsnormerna för vatten ska tillämpas i bl.a. tillståndsärenden. Vidare framgår av nämnda dom att ansvaret för att underlaget för prövningen är tillräckligt åvilar verksamhetsutövaren.

Underlaget i detta mål

Verksamhetsutövaren har inte åstadkommit någon sådan redovisning som är nödvändig för att bedöma hur det ska undvikas att verksamheten medverkar till att en miljö kvalitetsnorm inte följs. Verksamhetsutövaren har därmed inte visat att de av verksamhetsutövaren föreslagna försiktighetsmått är förenliga med gällande miljö kvalitetsnorm och de krav som ska ställas enligt miljöbalken eller annan lagstiftning för att miljö kvalitetsnormen för vatten ska följas och för att gällande hänsynsregler ska upprätthållas och genomdrivas.

Av 5 kap. 3 § miljöbalken framgår det att myndigheter och kommuner ska ansvara för att miljö kvalitetsnormer följs. Myndigheterna dit miljödomstolen hör har därmed i sina beslut enligt balken ansvar för att miljö kvalitetsnormer följs genom besluten.

Då verksamhetsutövarna inte tagit fram något sådant underlag som krävs för att bedöma hur respektive verksamhet ska bedrivas för att inte medverka till att gällande miljö kvalitetsnorm inte följs har Kammarkollegiet låtit ta fram ett sådant underlag. Underlaget är nödvändigt för den prövning som ska göras i målet och Kollegiet vill inte riskera att det i avsaknad av sådant underlag inte kan ske en sådan prövning som behövs för att uppfylla de latent villkoren.

Kammarkollegiet har yrkat att verksamheten ska förenas med sådana villkor, begränsningar och försiktighetsmått som innebär att verksamheten inte medverkar till att miljö kvalitetsnormen inte följs samt att gällande hänsynsregler följs. Den utredning som Norconsult gjort om vad som krävs för att aktuella verksamheter inte ska medverka till att MKN inte följs visar att de krav som kollegiet och övriga myndigheter ställt i målen krävs för att relevanta kravregler och MKN ska uppfyllas.

Övrigt

E.ON. har under huvudförhandlingen ändrat sin argumentation och påstått att Kammarkollegiet inte anser att åtgärdsprogram ska finnas och inte är relevanta för vattenförvaltningsarbetet. Det stämmer inte. Åtgärdsprogram för vattenförvaltningen måste finnas på plats enligt RDV och miljöbalken med förordningar.

Något krav på åtgärdsprogram som till sitt innehåll är preciserade till behov av åtgärd på en viss plats finns emellertid inte för att möjligheten ska finnas att i en-

skilda ärenden ställa krav på provningsunderlag avseende hur en verksamhet påverkar möjligheten att klara en miljökvalitetsnorm vid en tillämpning av relevanta hänsynsregler, samt att relevant hänsyn till normerna ska tas.

Hur höga krav som kan ställas på ett sådant underlag kopplar som nämnts till några olika kriterier. Typiskt sett kan, som ovan nämnts, höga krav ställas på redovisning av verksamhetens påverkan på relevanta kvalitetsfaktorer i miljökvalitetsnormen avseende en verksamhet som är större och därmed tillståndspliktig och när det gäller en okomplicerad belastningssituation, t.ex. är det enkelt att konstatera att en damm utan fiskväg påverkar konnektiviteten i ett vattendrag

Förutsättningarna för det latent villkorets väckande är uppfyllda.

Förutsättningarna för det latent villkorets väckande är uppfyllda. P S har redovisat att fisk finns precis nedan Fridafors nedre. Parterna är överens om att må-len med de latent villkoren vid de tre kraftverken ska prövas i ett sammanhang.

Nyttan med framställan

Kammarkollegiet har med hjälp av sina konsulter presenterat nyttan med framställningen och de omständigheter som leder till att släppande av vatten och byggande av fiskväg måste ske i enlighet med kollegiets yrkande.

Bakgrunden till framställan och en allmän orientering om Mörrumsån och om situationen vid Granö, provtappningar, äldre material om strömbiotopsarealer och hur långt fisk vandrat, fiskvägsförslag och slutsatser om vilka villkor som bör gälla har redovisats av P S, muntligen och genom skriftligt material i målet.

Kammarkollegiet har hänvisat till tidigare redogörelse för varför en redovisning av verksamhetens påverkan på möjligheten att klara gällande miljökvalitetsnorm för vatten måste finnas med i domstolens beslutsunderlag och att i avsaknad av sådant underlag från verksamhetsutövarnas sida har Kammarkollegiet tagit fram sådant underlag för att ett tillräckligt underlag ska finnas för prövning i ärendet.

J L har redogjort, med hänvisning till den skriftliga rapport om påverkan på gällande miljökvalitetsnormer som lämnades in vid huvudförhandlingen, för hur verksamheten vid Granö påverkar möjligheten att följa gällande miljökvalitetsnorm för vatten och vilka åtgärder som behöver vidtas med anledning av normen, samt vad som framgår av gällande åtgärdsprogram. Johan Linds utredning visar att de yrkanden som Kammarkollegiet redovisat i målet är nödvändiga för att miljökvalitetsnormen god ekologisk status till 2021 ska kunna uppfyllas.

Kammarkollegiet har även avseende Granö, för att sätta det latent villkoret i perspektiv, låtit M J på Norconsult räkna på hur mycket verksamhetsutövaren vid Granö har tjänat på att ha just ett latent villkor sedan 1959. M J redovisade att beroende på hur mycket vatten som skulle ha släppts i naturfåran och fiskvägen har tillståndshavaren tjänat mellan 48 och 190 miljoner kronor på det latent villkoret.

Bolaget har vid flera tillfällen under huvudförhandlingen återkommit till att en fiskväg vid Granö skulle försvåra uppsamlingen av ål enligt det villkor som gäller i det

avseendet. Kammarkollegiet har med anledning av detta framfört att om man från bolagets sida är intresserad av att lösa den frågan så kan det ske exempelvis genom att det beslutas i domar i Granö och Fridaforsmålen om skydd för nedströmsvandring för fisken. När man sedan från bolagets sida bedömer att behov inte längre finns av villkoret för åluppsamling som det är formulerat idag, så är ett enkelt sätt att lösa frågan att begära en formlös omprövning av villkoret enligt 24 kap. 8 § miljöbalken, så att förutsättningar ges att förändra villkoret på lämpligt sätt.

Tillåtlighet

Avseende tillåtlighetsfrågan anförde Kammarkollegiet vid huvudförhandlingen att redan vid prövningar enligt äldre vattenlagen föreskrevs normalt en tappning motsvarande medellågvattenföring, om det i vattendraget fanns skyddsvärda fiskbestånd. Av de prövningar av kraftverket som skett framgår inget annat än att Granö kraftverk är att anse som ett normalt kraftverk med normal lönsamhet. Om det inte hade varit fallet hade tillstånd till kraftverket inte meddelats. Kraftverket har vidare drivits under lång tid utan några krav på mintappning. Rimligheten i att nödvändiga åtgärder ska vidtas är redan prövade i avgörandet avseende det latent villkoret.

Frågan som nu ska avgöras är vilka åtgärder som behövs för att skadorna på de naturliga betingelserna på lax och havsöring ska kompenseras. Eftersom nödvändiga åtgärder enligt Kammarkollegiets förmenande och kollegiets redovisade utredningar är en tappning om 9,5 m³/s så är det också vad som krävs för tillåtlighet enligt villkoret.

Det har framkommit väldigt tydligt att det finns stora osäkerheter i de modeller som bolaget genom ÅF har använt, vilket också har framhållits av verksamhetsutövarens konsult.

Man kan fråga sig varför ÅF/E.ON. använt sig av olika modeller istället för att i högre utsträckning använda sig av dokumenterade mätningar som elfisken, provtappningar och äldre kartmaterial, Sydkrafts egna uppgifter från ansökningsmålet och det underlag som måste finnas från bolagets egenkontrollarbete.

Bolaget har vidare lyft fram att man inte har kunskap om hur befintliga anläggningar i nedre Mörrumsån fungerar med avseende på fiskvandring. Det är förvånande att bolaget i detta avseende inte tycker sig haft tillräcklig kunskap om hur deras egna skyddsåtgärder vid anläggningarna fungerar. Uppgifterna bör framgå av det egenkontrollarbete som ska bedrivas i enlighet med det egenkontrollansvar som följer av miljöbalken.

Bolaget har genom sina simuleringar kommit fram till att en mintappning om 7 m³/s skulle ge de största arealerna goda reproduktionsområden. Ändå föreslår bolaget en mintappning om 2,3 m³/s, vilket ifrågasätts av Kammarkollegiet. Mot bakgrund av villkorets utformning, att de åtgärder som behövs ska vidtas för att skadorna på de naturliga betingelserna för lax och havsöring ska kompenseras så behöver den tappning ske som ger störst möjlighet att återskapa naturliga betingelser i Granös naturfåra.

Omlöp vid Granö syftar inte endast till att få lax och havsöring att vandra till Åsnen, vilket visserligen är ett viktigt skäl. Ett omlöp vid Granö är också en nödvändig

åtgärd för att återskapa konnektivitet mellan vattenförekomsterna, som krävs för att uppnå gällande miljö kvalitetsnormer. Utan passage vid Granö kommer ett stort antal vattenförekomster, som har framkommit i målet, aldrig att kunna uppnå gällande miljö kvalitetsnorm.

Avseende de samhällsekonomiska beräkningarna från bolagets sida så sker de dels på grundval av de modelleringar som bolaget låtit göra, med de stora osäkerheter som de har, dels framstår det som tydligt att osäkerheterna i de samhällsekonomiska bedömningarna är betydande. Men mest väsentligt avseende denna fråga är att denna typ av samhällsekonomisk analys är helt överflödigt här av den anledningen att tillåtligheten för verksamheten är avhängig av det latent villkorets uppfyllande. Redan fördelen, som kan beräknas till ett värde av 48-190 miljoner kronor, av att villkoret funnits under så många år utan att väckas gör att det sedan länge enligt lagstiftningen gällande kravet på minimitappning om minst MLQ är den åtgärd som krävs för tillåtlighet. Av Kammarkollegiet yrkade försiktighetsmått är nödvändiga för att de naturliga betingelserna på lax och havsöring ska kompenseras.

Havs och Vattenmyndigheten har yrkat följande

- Till naturfåran ska under hela året genomsnittligen alltid tappas minst medellågvattenföringen 9,5 m/s (eller tillrinningen), MLQ, från regleringsdammen eller annat utskov (i.e. omlöp) i det fall domen för Åsnens reglering tillåter detta. Tappningen ska kunna årstidsanpassas enligt förslag från tillsynsmyndigheten så att en högre vattenföring släpps till ån under vegetationsperioden och en mindre vattenföring släpps under övrig tid. Dock får vattenföringen aldrig understiga lägsta lågvattenföring LLQ.
- En fiskväg i form av ett omlöp anläggs i anslutning till regleringsdammen så att en vandringsbar förbindelse uppnås mellan Åsnen och Mörrumsån. Föreskriven minimitappning skall släppas via omlöpet enligt ovan och i övrigt skall minimitappningen släppas via befintlig regleringsdamm till naturfåran.
- Naturfåran återställs till ursprungligt skick i samråd med sakkunnig.
- Fiskvägarna skall vara väl fungerande och utvärderas under en sammanhängande period av minst 3 år, efter färdigställandet, av sakkunnig vid Länsstyrelsen i Västra Götalands län förordnad av mark- och miljödomstolen jämlikt 6 § p.11 förordning (2007:825) med länsstyrelseinstruktion.
- Arbetstiden sätts till tre år från meddelad dom.
- Arbetena utförs vid lågvatten under perioden i juni-30 september.
- Åtgärder vidtas även om domen inte vunnit laga kraft.

Motivering

Havs- och vattenmyndigheten välkomnar mark- och miljödomstolens beslut att sampröva de tre aktuella målen och bedömer att detta skapar goda förutsättningar för ändamålsenliga miljöanpassningar av de tre kraftverken i enlighet med gällande domar för de aktuella verken. Fridafors övre, respektive Fridafors nedre kraftverk samt Granö kraftverk, innebär idag hinder för de fiskbestånd som vandrar upp- och nedströms i Mörrumsåns vattensystem. Havs- och vattenmyndigheten anser att utredningen gjord av M H, Fiskevårdsteknik AB utgör en god grund för anläggandet av fiskvägar vid de båda kraftverken. Det bör erinras om att Hebrant har förordnats av domstolen på verksamhetsutövarens bekostnad som domstolens egen sakkunnig i målen eftersom verksamhetsutövaren själv inte har inkommit med de uppgifter angående fiskvägar som domstolen efterfrågat.

Möjligheterna för vandring av vissa särskilt vandringsbenägna arter, som lax, öring och ål, kan på olika sätt komma att få betydelse för fortlevande bestånd av fisk i ån. Förbättrade vandringsmöjligheter förbi kraftverksdammarna vid Fridafors och Granö, kan komma att få avgörande betydelse för möjligheten att bevara av åns känsliga fiskbestånd liksom för övriga naturvärden och akvatiska organismer i vattenområdet. Naturfåran i Granö tillsammans med tillgängliggjorda reproduktions- och uppväxtarealer uppströms kan fungera som bufferzon för lax för det fall något oförutsett inträffar på områdena nedströms de nu aktuella prövningarna. På sikt bedöms därför uppfyllandet av de latent villkoren i de aktuella målen vara en förutsättning för gynnsam bevarandestatus för laxbeståndet i Mörrumsån i enlighet med art- och habitatdirektivets krav.

Mörrumsån natur- och fiskvärden såväl ur nationell som internationell synvinkel är väl kända. Arbete med restaurering av goda fiskbiotoper i Mörrumsån, samordnat med återskapande av lämpliga fiskvandringsvägar, bedöms vara av nationellt intresse och mycket angeläget inom de nu aktuella avsnitten av Mörrumsån.

Tingsryds kommun

Tingsryds kommun har under lång tid haft målsättningen och aktivt verkat för att återskapa fria vandringsvägar för fisk i Mörrumsån. Denna avsikt finns bl a redovisad redan i Översiktsplan för Tingsryds kommun vilken antogs av kommunfullmäktige i februari 1991. Kommunens avsikter att återskapa de fria vandringsvägarna i Mörrumsån finns tydligt angivna även i nu gällande översiktsplan antagen av kommunfullmäktige i juni 2006. Allt sedan miljöbalkens tillkomst har Tingsryds kommun ansett att stöd finns i 4 kap 6 § MB (att vattenkraftverk samt vattenreglering eller vattenavledning för kraftändamål inte får utföras i Mörrumsån) vad gäller målsättningarna kring de fria fiskvandringsvägarna.

Kommunen ser även i 11 kap 8 § MB samt 2 kap MB stöd i lagstiftningen för den inriktning som kommunen och ovan nämnda samverkande myndigheter har i de nu aktuella målen. Även miljökvalitetsnormerna enligt 5 kap MB har betydelse vid ställningstaganden i de tre målen.

Sjön Åsnen och Mörrumsån är starkt påverkade av vattenregleringar vid Åsnens utlopp samt kraftverksanläggningar nedströms i Granö och Fridafors inom Tingsryds kommun. Även i Blekinge finns flera hinder i form av kraftverksfördämningar.

Genom samarbete mellan statliga myndigheter, kommuner, berörda kraftverksföretag m fl har vandringsvägar byggts förbi kraftverksfördämningarna i Blekinge så att det idag finns fria vandringsvägar för fisk från Östersjön genom Mörrumsån i Blekinge till länsgränsen i Fridafors. Tingsryds kommun ser mycket positivt på att dessa satsningar i Blekinge har gjorts och konstaterar samtidigt att arbetet måste gå vidare med att återskapa de fria vandringsvägarna i Mörrumsån uppströms genom Tingsryds kommun. Syftet är här att långsiktigt trygga möjligheterna för såväl lax och havsöring som ål och andra fiskarter att kunna förflytta sig fritt i båda riktningarna dvs både uppströms och nedströms.

Statistik finns från fiskräkning (vuxen laxfisk som utgörs av lax och havsöring) utförd av Mörrums Kronolaxfiske på de två platserna Marieberg och Hemsjö inom Mörrumsån nedströms Fridafors. Den fisk som passerar Hemsjö kan teoretiskt och praktiskt nå uppströms ända till Fridafors nedre kraftverk. Efter det att fiskvägar blivit byggda vid kraftverken i Hemsjö kan bl a havsvandrande fisk som lax och havsöring således idag nå upp till Fridafors nedre kraftverk. Dåvarande Fiskeriverket har konstaterat att lax och öring åter leker inom de strömsträckor som finns mellan Hemsjö och Fridafors samt att det nu åter sker en naturlig produktion av lax- och öringsmolt i dessa delar av Mörrumsån.

Vid elfiskeundersökningar har Fiskeriverket hittat laxfiskungar i gamla torrfåran (den befintliga forsen) vid Fridafors nedre kraftverk. Detta pekar tydligt på att vandrande laxfisk varit uppe och lekt i området. Fiskeobservationer och faktiska fiskefångster har skett såväl direkt nedströms Fridafors nedre kraftverk som i torrfåran vid anläggningen Fridafors FritidsCenter. Vid dessa observationer och fångster har det främst varit fråga om öring. Vid Ebbamåla nedströms Fridafors har Fiskeriverket hittat en större andel lax.

Den 17 augusti 2011 inträffade en omfattande fiskdöd i den befintliga forsen vid Fridafors nedre kraftverk. Händelsen inträffade i samband med reparationsarbeten av botten i den ursprungliga åfåran nedströms dammluckorna vid Fridafors nedre kraftverk. Arbetet bestod av undervattensgjutning som genomfördes av den dåvarande kraftverksägaren Öresunds Kraft och Värme AB. Representanter från Tingsryds kommun genomförde besök på platsen senare på eftermiddagen samma dag som fiskdöden inträffade den 17 augusti. Vid besöket konstaterades i forsen en stor mängd av döda öringar i storleken cirka 10 centimeter. Även andra fiskar - ål, gädda, aborre och mört - påträffades döda i forsen. Länsstyrelsen i Kronobergs län genomförde på förmiddagen den 18 augusti 2011 ett tillsynsbesök på platsen. Händelsen kring fiskdöden finns dokumenterad av Länsstyrelsen i dels meddelande 2011-09-05, dels beslut 2011-11-09.

Efter genomförd provfiskning den 9 september 2011 lät kraftverksägaren Öresundskraft släppa ut 3000 öringar i området. Observationerna i samband med fiskdöden visar än tydligare att laxfisk varit och lekt så långt upp i Mörrumsån som fisken hittills kan komma. Det är således bekräftat att Mörrumsån innehåller betydande mängder laxfisk så långt norr ut som fisken över huvud taget kan komma idag. Ett sådant fiskbestånd har funnits innan kraftverksanläggningarna byggdes och blev hinder.

Den intressanta Bjällerbäcken med de båda biflödena Smedbäcken och Hjortabäcken har inte ägnats något vidare utrymme i tidigare yttranden. Bjällerbäcken, som

mynnar i Mörrumsån mellan de båda kraftverken i Fridafors, har ett relativt stort avrinningsområde. Tingsryds kommun bedömer att Bjällerbäcken kan bli ett intressant reproduktionsområde för främst havsöring om fiskvägar i Mörrumsån kommer till utförande.

Frågan om vandringsvägar för fisk i Mörrumsån har under ett antal år ingått i prövning i olika domstolsmål. Tingsryds kommun kan konstatera att flera avkunnade domar/beslut ger stöd för kommunens målsättning att återskapa fria fiskvandringsvägar vid kraftverken i Fridafors och Granö. Här kan nämnas Svea Hovrätt, Miljööverdomstolens slutliga beslut 2010-06-01 i Mål nr M 2460-08 angående anläggande av ny maskinstation/nytt kraftverk, mm vid Fridafors övre kraftverk och Svea Hovrätt, Miljööverdomstolens dom 2011-02-01 i Mål nr M 2535-10 samt Högsta domstolens beslut 2012-03-20 i Mål nr T 1020-11 angående Framställning om fortsatt handläggning av målet om tillstånd till Granö kraftverk.

Utöver det som redovisats ovan vill Tingsryds kommun meddela att kommunen ansluter sig till de synpunkter och redovisningar som Kammarkollegiet och Länsstyrelsen i Kronobergs län redovisat.

Alvesta Kommun

Alvesta kommun anser att det är viktigt att fungerande fiskvägar byggs förbi kraftverket i målet. Samarbetsprojektet Destination Åsnen (Alvesta, Växjö och Tingsryds kommuner) arbetar med att utveckla turismen i området runt Åsnen. Arbetet är för att utveckla besöksnäringarna i området. En viktig del är fritidsfisket och framförallt sportfisket. Att kunna erbjuda områden där lax och öring finns med gör området extra attraktivt. Fisket ger också effekter på boendeanläggningar och matställen och är av stor vikt i turistnäringen.

Växjö kommun

ställer sig positiv till de ansträngningar som görs för att havsvandrande fisk åter ska kunna nå värdefulla biotoper, både uppströms och nedströms Åsnen. Dock väljer kommunen att inte i detalj ta ställning till vilken nivå på miljöskyddande åtgärder som är skäligt eller lämpligt utifrån de motstående intressen som råder.

Växjö kommun har ett eget stort innehav av regleringsrätter i Mörrumsån med biflöden. Utgången av de nu aktuella tre målen kring Granö-Fridafors, och framför allt då frågan om havsvandrande fisk åter kommer upp i Åsnenområdet, kan komma att få stor betydelse för hur vi som kommun och kraftverksägare ser på möjligheterna att utveckla naturvärdena och attraktionsvärdet kring våra egna vattenkraftverk och övriga vattenregleringsanläggningar. Detta gäller framför allt Aggaån som mynnar i östra Åsnen.

Länsstyrelsen i Blekinge län

Det är av yttersta vikt att det byggs omlöp förbi alla tre kraftverken för att möjliggöra att även andra arter än lax och öring kan passera kraftverken. Detta är ytterst viktigt för att Mörrumsån skall nå god ekologisk status. Byggnation av fria vand-

ringsvägar för fisk förbi kraftverken ligger också i linje med det vattenförvaltnings och naturvårdsarbete som bedrivs längs med hela Mörrumsån samt Baltic Sea Action Plan. Länsstyrelsen ställer sig bakom länsstyrelsen i Kronobergs yttrande.

Karlshamns kommun

Karlshamns kommun anser att det bör vara en självklarhet att kraftverken Granö och Fridafors Övre och Nedre ska bygga fungerande fiskvägar som inte bara dimensioneras för laxvandring, men också för de andra i ån förekommande arter och att återställning av gamla lekplatser sker vid dessa kraftverk. Dessutom bör inte bara vandrigen uppströms möjliggöras och säkerställas utan även vandrigen nedströms.

Olofströms kommun

Kommunen ser positivt på biotopförbättrande åtgärder vid de gamla kraftstationerna för att främja fria vandringsvägar för fisk. Alla aktörer som har dragit nytta av ån – och drar nytta av ån – har också anledning att vara med och bidra till att återställa den ekologiska statusen. Den skada för vandringsarter som orsakats av kraftstationerna bör därför kompenseras av verksamhetsutövarna.

Det är viktigt att anpassa fiskvägen för alla vandrande fiskarter – inte enbart för laxfiskar – när åtgärder planeras. Att fisken kan vandra både uppströms och nedströms bör också säkerställas. Återställandet av lämpliga lekplatser för fisken bör samtidigt utföras i anslutning till platserna för att ytterligare förstärka effekten av den biotopförbättrande åtgärden.

Enskilda intressen

Sveaskog

I det fall som svarande bedöms vara ansvarig för att de villkor gällande biotopvård och vattenvägar vid kraftverken i Fridafors och Granö skall utföras anser vi att de ekonomiska resurser som i det fallet satsas skulle göra långt större nytta längre nedströms.

Som ett alternativ till tvingande åtgärder vid kraftverken kan istället en avgift utdömas. Dessa ekonomiska resurser kan användas för att avveckla kraftverket i Marieberg vilket skulle leda till ca 8 ha produktionsområde för lax och öring istället för 3-4 ha längre upp i systemet. Området uppströms bedöms av våra erfarna medarbetare ha en väsentligt lägre produktivitet än områden längre nedströms. Om inte åtgärder i första hand görs vid kraftverket i Marieberg får eventuella åtgärder längre uppströms ytterst begränsad effekt, eventuellt rent av hämmande för produktiviteten. En avveckling av kraftverket i Marieberg samt utvandringsvägar vid kraftverken i Hemsjö skulle dessutom leda till att fisken har fri passage söderut från de viktiga uppväxtområdena norr om Marieberg. Kraftverket bör i så fall ersättas med en kontrollstation för räkning av fisk, såväl uppströms som nedströms vandrande för att Mörrumsån inte skall förlora sin status som indexvattendrag.

Hönshyltefjordens nya fiskevårdsområdesförening och Åsnens fiskevårdsområde

Föreningarna kräver att väl fungerande fiskvägar byggs förbi alla kraftverken i de berörda målen. De begär även att minimivattenföring ska släppas och att fiskevårdsåtgärder ska göras i gamla åfåran vid Granö.

Hönshyltefjordens nya fiskevårdsområdesförening

Det är av största vikt att det i ett så värdefullt vattendrag som Mörrumsån åter ges möjlighet för vandrande fisk som lax och öring att vandra upp i vattensystemet så som fisken tidigare har kunnat göra. Lax och öring har tidigare kunnat vandra så långt upp som till sjön Åsnen vilket vi ser fram emot att fisken ska kunna göra i framtiden. Att vandringsfisken kommer tillbaka till områdena uppströms Granö kraftverk och Fridaforskraftverken är även mycket viktigt för att öka den biologiska mångfalden och för möjligheten att uppnå god status.

Torrfåran mellan Granödammen och sammanflödet i utloppet nedströms Granö kraftverk är 2750 meter lång och har en fallhöjd på cirka 11 meter. Med dessa omständigheter i kombination med tillräckligt vattenflöde kan betydande lekplatsområden för lax och havsöring tillskapas i den ursprungliga åfåran nedströms Granö.

Bjällerbäcken är ett intressant biflöde till Mörrumsån som mynnar i ån mellan Fridafors övre och nedre kraftverk. Bjällerbäcken har i sin tur två tillflöden i Hjortabäcken och Smedbäcken. Bjällerbäcken har förbindelse med bl a Bjällersjön som ligger på en höjd av 136 möh. Bjällerbäckens utlopp i Mörrumsån ligger på 111 meter möh vilket innebär att bäcken har en fallhöjd på hela 25 meter mellan Bjällersjön och ån. Bjällerbäcken har en sammanlagd yta av 2,54 hektar och har ett vattenflöde året om. Länsstyrelsen har vid flera tillfällen planterat in havsöring i Bjällerbäcken. Det är känt att havsöringen före kraftverkens tillkomst lekte i Bjällerbäcken. Hönshyltefjordens nya fiskevårdsområdesförening anser att Bjällerbäcken åter kan bli en värdefull reproduktionsplats för havsöring.

Åsnens fiskevårdsförening

De gamla vattendomenarna för ovanstående kraftverk visar att man redan då visste hur viktigt det är med fria vattenvägar för fisk. Vi anser att de villkor som angavs i vattendomen för att aktivera de latent villkoren är uppfyllda. Fria vattenvägar i ovanstående mål är av högsta grad väsentligt för Åsnens Fiskevårdsområde och vi anser därmed att vi är sakägare och skall ges möjlighet att yttra oss i målen.

Åsnens Fvo ser det som en självklarhet att naturen i så stor utsträckning som möjligt kan fungera även där människan har sin gärning. Att låta en del vatten gå vid sidan om kraftverken och på så sätt möjliggöra att fisk kan vandra både uppströms och nedströms är livsviktigt för flera arters möjligheter att överleva. Laxen och öringen har i tusentals år vandrat i Mörrumsån och där haft möjlighet att leka och fortplanta sig. Ålen, som numera är rödlistad, måste också kunna ta sig förbi alla hinder för att den skall överleva på sikt.

Sjön Åsnen med tillhörande Lidhemssjön som ligger uppströms Granö omfattar ca 16 800 ha, har av Svenska regeringen utpekats som våtmark av internationell betydelse enligt Våtmarkskonventionen, Ramsar (Iran) 1971 för att på global nivå upp-

muntra bevarandet av ett hållbart utnyttjande av våtmarker. Vidare så arbetar Naturvårdsverket och Länsstyrelsen i Kronoberg med att bilda Sveriges trettionde Nationalpark i Åsnen. Att då ha helt strypt vandringsvägarna för fisk till och från Åsnen rimmar illa med vad Sverige har lovat internationellt och även grundtanken med en blivande Nationalpark.

Åsnens Fvo ser stora möjligheter i framtiden om fisk kan vandra upp till Åsnen som den kunde förut. Fritidsfisket blir en allt viktigare möjlighet och har blivit allt viktigare som binäring och som heltidssysselsättning för fiskevattenägare och campingvärdar. Att då få lax och öring ända upp till Åsnen är självklart en fantastisk möjlighet. Detta kommer att innebära att fler människor kommer att söka sig till Åsnenområdet vilket gynnar hela bygden.

Åsnens Fiskevårdsområdesförening omfattar ca 900 fiskevattenägare och har av fiskestämorna de senaste 10-tals åren fått i uppdrag att verka för fria vandringsvägar till och ifrån Åsnen. Detta har alltid varit enhälligt så man kan nog med fog säga att hela Åsnenbygden tycker det är självklart att fria vandringsvägar skapas.

Sportfiskarnas Kronobergs distrikt

Det ska finnas helt fria fiskvägar ända från hav och upp till Åsnen, detta är något som är viktigt för hela den biologiska mångfalden i ett vattensystem och speciellt nu när vi har ett stort arbete framför oss med att försöka rädda den laxstam som finns kvar och då tänker vi inte på den som är odlad och utsatt. I detta fall så är det inte bara de fria vattenvägarna som diskuteras utan det måste till en lösning vid kraftverken så att inte den vandrande fisken kommer att utsättas för risken att bli skadad vid verkens turbiner, här måste det också till någon form av skydd för fisken.

Det är inte bara den laxartande fisken vi ska skapa fria passager för utan vi har också andra arter som måste kunna passera fritt förbi som exempel så har vi den utrotnings hotande ålen för att bara nämna någon art men det finns fler som säkert skulle utnyttja möjligheten om det skulle finnas ordentliga omlöp vid kraftverken. Vi människor har förändrat i naturen och rubbat förutsättningarna för att vi ska ha en mångfald i vårt ekosystem genom att bygga kraftverk i våra strömmande vatten utan att tänka på alla negativa följder detta dragit med sig. Så nu är det på tiden att vi rätta till detta så gott det går och då i detta fallet med fria fiskvägar i Mörrumsån så är det bara att det anordnas med riktiga omlöp förbi kraftveken och tillse att det byggs om så att riktiga galler setts upp vid turbinerna så den utvandrande fisken inte kommer till skada. Sportfiskarna har samma åsikt nu som vi hade första gången då frågan började diskuteras om fria fiskvägar.

Älvräddarna

Älvräddarna ansluter sig till vad Kammarkollegiet och länsstyrelsen anfört i målet och har yrkat att Granö samt Fridafors övre och Nedre förses med fiskvandringsvägar för upp och nedströms fiskvandring och

- att anlockningen av fisk till fiskvägarna optimeras genom att placera inlöp på bästa möjliga sätt

- att snedställda fingaller med som högst 15 millimeters spaltvidd och en lutning på 30-35grader försedda med erforderliga flyktöppningar installeras vid samtliga anläggningar för att möjliggöra nedströms vandring för fisk
- att tappningen vid Granö i fiskväg och/eller naturfåra ska ha en storlek motsvarande MLQ, allt enligt författningskommentarerna i miljöbalkspropositionen 1997/98:45
- att den vattenmängd som släpps genom ovan nämnda fiskvägar har en storlek så att dessa fungerar så optimalt som möjligt
- att naturfåran vid Granö återställs genom biotopvårdande åtgärder
- att bästa möjliga teknik enligt 2 kap MB används vid anläggande av fiskvägar samt vid biotopförbättrande åtgärder vid samtliga anläggningar.

HBM Invest AB

VD Bertil Persson har i yttrande anfört följande. Då jag genom mitt företag HBM Invest AB äger mark Zz där Mörrumsån passerar vill jag som sakägare lämna följande kommentar. Jag är positiv till planerna att på sikt vidta åtgärder så att fisken fritt kan vandra i båda riktningarna, förbi kraftverken och vidare till och från sjön Åsnen. Det bör även vara av stor vikt för fiskens ekosystem att fortplanta sig att kunna vandra fritt. Jag är därför beredd att markmässigt lösa frågan om fiskvägarna. Jag kan för närvarande inte utfästa några markpriser för sådan mark.

J H

Som sakägare och ägare till fastigheterna Y och Z, ställer jag mig positiv till en utbyggnad av fria fiskevägar genom Granö och Fridafors. Men jag tycker att innan man färdigställer byggandet av de fria fiskevägarna så måste det finnas en planering och lösning av sjögullet och de problem som det ger. För jag tror, att när vattnet rinner fritt förbi kraftverken så ökar det spridningen nedströms som i sin tur skulle kunna få lugnvattnet att växa igen. Jag tycker även att ålfisket måste utredas och klargöras för fiskevattenägarna norrut, hur det blir med förbud eller inte.

När ovanstående problem har en lösning, så kommer detta att bli positivt för hela regionen.

L och E S

Vi äger tillsammans fastigheten Xx där vi bor permanent sedan 1961. År 1962 köpte vi fastigheten. Vi trivs mycket bra på denna plats alldeles intill naturen. Innan Granö kraftverk byggdes var jag (Egon) ofta och fiskade bl a öring här i Mörrumsån vid Slattesmåla. Vi har fått information om att det finns planer på att göra förändringar i den gamla åfåran så att vattnet åter igen kan rinna fritt i forsarna här förbi Slattesmåla.

Vi är positiva till ansträngningarna som syftar till att Mörrumsån ska kunna återfå så mycket som möjligt av sin gamla utformning nedanför Granödammen. I grunden har vi den uppfattningen att det naturliga som har varit från början skall kunna få vara kvar. Stora ingrepp som skadar naturen tycker vi inte om. Uthusen på vår fastighet ligger inte långt från ån. Höga vattenflöden inträffar ibland. Vid något tillfälle flödade vattnet över sidobankarna som är byggda på den västra sidan av ån där vi bor. Vid detta tillfälle steg vattnet nästan ända upp till våra uthus. Vattnet flödade över i den omgivande skogsterrängen där vattnet normalt inte brukar befinna sig. En hel del jord, sand och grus spolades då bort från dessa områden (bland annat spolades jorden i vår potatisodling bort). Vi vill här nämna att vi är konfunderade över dessa översvämningar som förmodligen har med de uppbyggda glasinerna (fördämningarna) att göra.

Mörrumsåns åfåra har alltid varit bred och vi menar att det är mycket viktigt att ån får fortsätta att förbli sådan när spegeldammarna förändras till att bli forssträckor. Vi vill betona att det krävs betydande vattenmängder för att ådalgången skall kunna täckas med rinnande vatten där olika fiskarter och andra djur skall kunna passera och leva. Vattenmängden behövs också för att skapa en estetiskt tilltalande miljö i ådalgången. Kanske behövs grävmaskiner användas här och var för att skapa så höga biologiska värden som möjligt i ån. Vi ser fram mot att Mörrumsån skall kunna återfå de naturmiljövärden som ån en gång hade då fisken vandrade fritt mellan Östersjön och Åsnen och dess tillflöden.

Ö och K O

Vår gemensamt ägda gård i Yy är en släktgård sedan 3 generationer tillbaka. Vi är födda på gården och vi har personligen på plats upplevt tiden innan Granö kraftverk byggdes då Mörrumsån hade hela sitt vattenflöde i den ursprungliga åfåran förbi vår fastighet. Vi är mycket intresserade av allt som har med fisk och fiske att göra. Vi är därför mycket angelägna om att det så fort som möjligt byggs fiskvägar och vandringsvägar förbi de tre kraftverken i Fridafors och Granö och att det återskapas lek- och uppväxtområden för bl a lax och öring i gamla åfåran. Vi vill inte se att denna viktiga fråga nu läggs på is ytterligare en gång.

Vi är fullt medvetna om att dagens spegeldammar behöver tagas bort så att vattnet åter igen kan strömma fritt i forssträckorna på det sättet som vi upplevde dem i vår barn- och ungdomsålder. Vi har den bestämda uppfattningen att det som en gång har tagits från naturen skall lämnas tillbaka. Innan Granö kraftverk och de andra kraftverken byggdes har det i alla tider funnits lax, öring, ål och andra fiskarter i Mörrumsån. Vi har själva varit med och fiskat bland annat öring och ål i de forsar som då fanns i Granö, Skåramåla och Slattemåla. Det är viktigt för kommande generationer att vi nu och inför framtiden får tillbaka de höga naturvärden som Mörrumsån tidigare hade.

Mörrumsån har en ganska bred dalgång med mycket sten och därför behövs det släppas rejält med vatten i gamla åfåran nedströms Granödammen.

DOMSKÄL

Mark- och miljödomstolen har denna dag även meddelat domar i målen M 1109-08, Fridafors Övre, och M 1110-08, Fridafors Nedre. Vid huvudförhandling i de tre målen 2013-11-05 till 2013-11-07 höll mark- och miljödomstolen syn.

Prövningens omfattning

Detta mål avser ett återupptagande av målet i frågan om det latentilla villkoret. Då domstolen denna dag i målen M 1109-08, Fridafors Övre, och M 1110-08, Fridafors Nedre, fastställer att fiskvandringssvågar ska anläggas vid dessa kraftverk finns förutsättning att pröva det latentilla villkoret för Granö kraftverk.

Vad avser bolagets förstahandsinvändning om att det inte går att fortsätta handläggningen av ett redan avslutat mål, konstaterar mark- och miljödomstolen i likhet med bolaget att sådan möjlighet följer av Miljööverdomstolens dom den 1 februari 2011 i mål M 2535-10 och Högsta domstolens beslut den 20 mars 2012.

Biotopförbättrande åtgärder

Angående de yrkade biotopförbättrande åtgärderna med utrivning av de gamla spegeldammarna och återställande av åfåran till sin ursprungliga utformning delar remissinstanserna och bolaget uppfattning. Bolaget motsätter sig inte yrkandet att det överläts till tillsynsmyndigheten att i samråd med bolaget och HaV besluta om vilka biotopförbättrande åtgärder som ska utföras. Bolaget har dock lämnat ett förbehåll om att bolaget ska ges en möjlighet att hänskjuta eventuell tvist i frågan till mark- och miljödomstolens avgörande.

Mark- och miljödomstolen konstaterar, i enlighet med vad bolaget angett, att villkoret för anläggande av grund-/spegeldammarna för tryggande av ålens nedgång, i deldom A 33/1956, förlorat sin betydelse för ålens nedvandring genom deldom DVA 38/1973. Konstateras kan också att formuleringen av det latentilla villkoret i Vattenöverdomstolens dom den 17 juni 1957 inte går att uppfylla med annat än att grunddammarna rivs ut. Mark- och miljödomstolen ser sig därför oförhindrad att,

utan särskilt yrkande därom, upphäva meddelat villkor gällande grunddammar i naturfåran och även ge tillstånd till dessa utrivningsarbeten.

Då de föreslagna åtgärderna endast är svepande och övergripande anser mark- och miljödomstolen det vara angeläget att de biotopförbättrande åtgärderna utförs i samråd med tillsynsmyndigheten. Bolaget har i sin utredning sammanställt förslag på tillvägagångssätt och utformning. Domstolen anser att det underlaget skall utgöra grunden för arbetet och att ett mer detaljerat underlag ska inges till tillsynsmyndigheten för godkännande innan åtgärderna vidtas.

Myndigheterna har också yrkat på att åtgärderna ska utföras under perioden den 1 juni till 30 september. Bolaget har inte haft någon invändning mot tidsperioden och mark- och miljödomstolen finner att det är den mest lämpliga perioden då vattenflöden och fiskvandringen är som lägst.

Bolagets yrkande om att vid oenighet kunna hänskjuta frågan till domstolens avgörande bör bifallas.

Yrkande om minimitappning

Kammarkollegiet m. fl. har yrkat på en minimitappning i den gamla åfåran motsvarande medellågvattenföringen, 9,5 m³/s, för Mörrumsån. Bolaget har bestritt yrkandet och medgivit en minimitappning i åfåran om 2,3 m³/s. Kammarkollegiet har till grund för sitt yrkande om medellågvattenföring anfört att det är den minimitappning som är normal i vattenmål. Därtill har det gjorts en provtappning i åfåran med olika flöden varefter arealen biotopområden har uppskattats.

Bolaget har för sin del anlitat konsulter som med hjälp av modellsimulering uppskattat arealen biotopområden vid olika flöden. Utifrån bolagets resultat anser man att ökningen av biotopareal med högre flöde än 2,3 m³/s inte motsvarar produktionsförlusten i kraftverket. Bolagets modell har även visat att ett flöde överskridande 7 m³/s till och med skulle minska arealen goda biotopområden.

Mark- och miljödomstolen ser en risk i att redan nu bestämma en minimitappning då arealen biotopområden är ytterst osäkra att förutse innan återställning av åfåran utförts. Inom ramen för minimitappning bör också utredas behovet och utformning av klunkning. Till olika tappningsflöden kommer också olika kostnader för utskovsluckorna och fiskgaller. För att de sammantagna åtgärderna för biotophöjande åtgärderna ska bli så kostnadseffektiva som möjligt bör därför minimitappning, utskovsfördelning och klunkning utprovas under en prövotid. Till mark- och miljödomstolen ska bolaget, vid utgången av prövotiden, redovisa produktionsbortfall ställt mot biotophöjande arealer.

Yrkande om fiskvandringssväg

Kammarkollegiet och remissinstanserna har yrkat på att en fiskvandringssväg ska anordnas förbi Granö kraftverk. Bolaget har bestritt yrkandet och menar att fördelarna ur fiskesynpunkt är ytterst tveksamma. Bolaget hänvisar till att det är sju förbibygda vandringshinder som ska passeras för att nå upp till Åsnen. För varje hinder blir det färre och färre fiskar som kan passera. Bolagets modell har visat att det, i bästa fall, endast är upp till 7 laxhonor som skulle ta sig upp till Åsnen. Till detta kommer att reproduktionsområdena ovan Granö är allt för små för att kunna uppnå ett stabilt laxbestånd. Sist men inte minst har bolaget ett villkor om att fånga upp ål och transportera den nedströms Marieberg och vice versa. Omprövning av detta villkor föreligger inte under denna prövning då ingen väckt frågan om omprövning.

Utifrån det utredningsunderlag som presenterats för mark- och miljödomstolen, delar domstolen i stora delar bolagets uppfattning att nyttan av en fiskvandringssväg i dagsläget är mycket tveksamt. Den första åtgärden med att skapa goda reproduktionsområden i den gamla åfåran, när fiskvandringssvägar byggs förbi Fridafors, bör utvärderas innan ytterligare åtgärder utförs. Med hänsyn till att dammanläggningen vid Granö kraftverk är klassad med konsekvensklass 1A kan en fiskvandringssväg dessutom utgöra ett riskmoment. Domstolen är av den uppfattningen att den första åtgärden med biotopåtgärder i torråran och utprovning av minimitappning är det steg mot en förbättrad ekologisk status som ska till i nuläget.

Fiskvandring svägar effektivitet varierar kraftigt och antalet fiskar som passerar minskar ju fler anlagda fiskvandring svägar som ska passerar. Utifrån att det i dagsläget finns flera fiskvandring svägar mellan havet och Granö kan man inte veta omfattningen av hur många havsvandrande fiskar som kommer ta sig upp till Granö. Visar det sig att fiskvandring svägarna nedströms kommer att fungera väl och att de i detta mål beslutade biotopåtgärder för reproduktionsområden ger ett tilltagande lax- och öringbestånd, får frågan om fiskvandring sväg prövas genom en omprövning i framtiden.

Miljö kvalitetsnormerna

Mark- och miljö domstolen anser att de i denna dom beslutade åtgärder är helt i linje med kraven avseende miljö kvalitetsnormerna. Åtgärder bör hjälpa till att höja den ekologiska statusen.

Arbetstiden

Kammarkollegiet m. fl. har yrkat på en arbetstid om 3 år. Bolaget har invänt mot arbetstiden och yrkar på 5 år. Bolaget menar att man behöver tid för inventering av åsträckan och sammanställning av de åtgärder som ska göras. Mark- och miljö domstolen anser att nyttan med åtgärder inte kommer till sin rätt innan fiskvandring svägarna är gjorda i Fridafors Nedre och Övre. Med tanke på att åtgärder med fiskvandring svägarna kan behöva en arbetstid om fem år anser mark- och miljö domstolen att en totaltid om fem år i Granö uppdelat på fyra år för arbetstid, avseende utrivning av grunddammarna och återställande av naturfåran, och ett års prövotid för minimitappning, utskovsutsläpp och klunkning bör sättas.

Oförutsedd skada

Några skadeanspråk, för nu prövat latent villkor, har inte framställts. Skulle skada uppstå till följd av nu angivet villkor får anspråk, enligt 24 kap. 13 § miljö balken, om oförutsedd skada tas upp till prövning inom fem år från dagen för lagakraftvunnen dom.

Yrkande om verkställighetsförordnande

Bolaget har bestritt yrkandet om verkställighetsförordnande då detta skulle vara omotiverat och åtgärderna först kan bli aktuella när fisk kan vandra upp till Granö. Mark- och miljödomstolen delar bolagets uppfattning och ser inte att det finns särskilda skäl för ett verkställighetsförordnande. Tvärtom bör inte nu föreskrivna villkor gälla förrän villkoren i domarna avseende Fridafors övre och nedre kraftverk i målen M 1109-08 och 1110-08 vunnit laga kraft.

Rättegångskostnader

Kammarkollegiet har yrkat ersättning för rättegångskostnader med totalt belopp om 386 748 kr, varav eget arbete 98 000 kr, utlägg resa och logi, 2 118 kr och utlägg för konsulter om 286 630 kr. I utläggerna ingår mervärdesskatt. Bolaget har medgett yrkandet vad avser resor och logi samt uppgett att Kammarkollegiets egen arbetskostnad inte föranleder någon kommentar. Vad avser utläggerna för konsulter har bolaget inte vitsordat något belopp som skäligt och dessutom anfört att kollegiet själva ska stå för de externa konsulter man anlitar. Bolaget menar att det är sökandens skyldighet att själva stå för utredningar och menar att de utredningar som bolaget låtit göra är mer än tillräckliga. Om Kammarkollegiet hade ansett att bolagets utredning varit bristfällig borde man istället för att anlita externa konsulter ha påtalat bristerna för bolaget alternativt begärt att domstolen skulle förelägga bolaget att komplettera utredningen. Bolaget har hänvisat till rättsfallet MÖD 2010:53. Bolaget har dessutom påtalat att flera av de utredningar som kollegiet låtit utföra inte haft någon relevans målet. Bolaget har slutligen invänt att om något belopp ska utdömas, måste Kammarkollegiet ge in detaljerade arbetsredogörelser så att det går att ta ställning till skäligheten av yrkade kostnader.

Mark- och miljödomstolen gör bedömningen att Kammarkollegiet har beställt utredningar från konsulter som gått utöver vad som varit relevanta för målet. Undantaget är P S, som gjort provtappningar och utredningar kring biotopförbättrande åtgärder och fiskvandringalternativ. Även om bolaget själv gjorde en sådan utredning strax innan huvudförhandlingen bedömer domstolen, mot bakgrund av bolagets ovilja att tidigare utföra förelagda utredningar, det skäligt att döma ut

utredningskostnaden för P Ss utredning. Kammarkollegiet har visserligen inte presenterat någon arbetsredogörelse, men av vad som vid huvudförhandlingen framkommit om omfattningen av P Ss nedlagda arbete, bedömer domstolen yrkat belopp som skäligt.

Vad gäller Kammarkollegiets egna kostnader är utläggerna för resa och logi medgivna, medan domstolen bedömer yrkat belopp för eget arbete skäligt. Yrkade belopp ska därför dömas ut.

Tingsryds kommun har yrkat rättegångskostnader med totalt 50 000 kr i de tre målen, varav 10 000 kr för resor och logi. Bolaget har medgett kommunens anspråk på 16 667 kr för Granö kraftverk. Beloppet ska därför dömas ut.

Länsstyrelsen i Kronobergs län har yrkat ersättning för rättegångskostnader med 72 000 kr avseende eget arbete. Bolaget har överlämnat frågan till mark- och miljödomstolen för prövning av laglig grund.

HaV har yrkat rättegångskostnad med totalt 30 930 kr. Bolaget har överlämnat frågan till mark- och miljödomstolen för prövning av laglig grund.

Mark- och miljödomstolen gör följande bedömning.

Ansökningsmålen rörande Fridafors kraftverk inleddes såväl för miljöbalkens som vattenlagens (1983:291) ikraftträdande. Av 6 § (1998:811) lagen om införande av miljöbalken och 4 § lagen (1983:292) om införande av vattenlagen framgår att i målen ska tillämpas bestämmelserna i äldre vattenlagen (1981:523).

Vad gäller rätten att föra talan för allmänna intressen regleras detta i 11 kap. 35 § i 1918 års vattenlag. Enligt 35 § 1 mom första stycket har Kammarkollegiet, där det prövas nödigt, att föra talan för de allmänna intressen som kunna vara ifråga. Av 3 mom. första stycket samma paragraf framgår att även kommun må föra talan för tillgodoseende av allmänna intressen inom orten.

Miljööverdomstolen har i avgörande den 24 juni 2004, mål M 10568-02, angående talerätt i mål om inverkan på allmänt fiske enligt 1918 års vattenlag fastslagit att bestämmelsen i 11 kap 35 § i 1918 års vattenlag uttömmande reglerar rätten att föra talan för allmänna intressen. Denna rätt tillkommer alltså kammarkollegiet och kommunen. Länsstyrelsens och HaVs yrkanden om ersättning för rättegångskostnad saknar därför laglig grund. Deras yrkanden ska därför ogillas.

HUR MAN ÖVERKLAGAR, se bilaga (DV 425)

Överklagande senast den 7 februari 2014

Lena Pettersson

Catharina Hederström

I domstolens avgörande har deltagit rådmannen Lena Pettersson, ordförande, och tekniska rådet Catharina Hederström samt de särskilda ledamöterna Kjell Karlsson och Håkan Westerberg.